

Hållbart Bevarande och Restaurering av Byggnader med Kulturell och Historisk Betydelse:

En Fallstudie av Varvsstaden och Domkyrkan

LUNDS
UNIVERSITET

Lunds Tekniska Högskola

LTH Ingenjörshögskolan vid Campus Helsingborg
Institutionen för bygg- och miljöteknologi/ Byggproduktion

Examensarbete:
Maya Kisanieh
Seba Dabbah

Copyright © Maya Kisanieh, Seba Dabbah

LTH Ingenjörshögskolan vid Campus Helsingborg
Lunds universitet
Box 882
251 08 Helsingborg

LTH School of Engineering
Lund University
Box 882
SE-251 08 Helsingborg
Sweden

Sammanfattning

Titel	Hållbart Bevarande och Restaurering av Byggnader med Kulturell och Historisk Betydelse: En Fallstudie av Varvsstaden och Domkyrkan
Författare	Maya Kisanieh & Seba Dabbah
Handledare	Carlos Martinez, Biträdande universitetslektor, avdelning för byggproduktion, Forskare, BECC. Francesca Vergani, Doktorand, avdelning för byggproduktion.
Examinator	Rikard Sundling, Biträdande universitetslektor, avdelning för byggproduktion, Profilmrådesmedlem, Lunds Tekniska Högskola profilmråde: Cirkulär byggindustri.
Syfte & mål	Syftet med detta examensarbete är att få en djupare förståelse för hur både historiska kyrkor och industriområden kan bevaras och restaureras utan att förlora dess kulturhistoriska värde. Vi tror att detta kan uppnås genom att anpassa dagens tekniker och metoder samt material och verktyg för att bevara och restaurera dessa byggnader. En viktig del av detta arbete är att identifiera och förstå de unika utmaningar och möjligheter som finns i bevarandet av kulturarvsbyggnader. Målet med examensarbetet är att undersöka Varvsstaden utvecklingsprocessen i Malmö, ett område med rik industrihistoria, och de senaste restaureringarna av Lunds Domkyrka, för att bedöma hur dessa platser har anpassats för att vara hållbara och relevanta i nutiden.
Problemställning	<ul style="list-style-type: none">• Hur kan svenska kulturarvsbyggnader anpassas till moderna behov utan att förlora sitt kulturhistoriska värde?• Vilka specifika utmaningar och möjligheter finns i bevarandet av Sveriges kulturarvsbyggnader?
Metod	För att kunna besvara de ovanstående frågorna krävs det en djupgående teoretisk förståelse som bygger på litteraturstudier och dokumentanalys, samt insamling av data från vetenskapliga artiklar och tidigare studier/projekt som behandlar ämnet. Dessutom kommer intervjuer att genomföras med flera relevanta personer inom ämnet. Insamling av information från respondenterna kommer att bidra genom deras expertis och erfarenhet inom detta område.

Resultat

Resultaten av studien visar att både Lunds domkyrka och Varvsstaden i Malmö framgångsrikt har anpassats till moderna behov samtidigt som deras historiska karaktär och kulturhistoriska värde har bevarats. För Lunds domkyrka handlade restaureringen om att kombinera traditionella hantverksmetoder med moderna tekniska lösningar för att säkerställa byggnadens långsiktiga hållbarhet. I Varvsstaden har det industriella arvet integrerats i en modern stadsutveckling, vilket har bidragit till att stärka Malmös identitet och kulturarv. Studien identifierar även de utmaningar som uppstår vid bevarandet av kulturarvsbyggnader, såsom att balansera moderna krav med historisk autenticitet och att uppfylla dagens byggnormer utan att kompromissa byggnadernas estetiska och kulturella värde.

Nyckelord

Bevarande av kulturella miljöer
Kulturarv i Sverige
Industriarv
Restaurering
Bevarande
Adaptiv återanvändning
Lundsdomkyrkan
Varvsstaden av Malmö

Abstract

Title	Sustainable Conservation and Restoration of Buildings of Cultural and Historical Significance: A Case Study of Varvsstaden and Lund Cathedral
Authors	Maya Kisanieh & Seba Dabbah
Supervisor	Carlos Martinez, Associate senior lecturer, Division of Construction Management, Researcher, BECC. Francesca Vergani, Doctoral student, Division of Construction Management.
Examiner	Rikard Sundling, Professor, Department of Construction Production, Profile Area Member, Lund University, Profile Area: Circular Construction Industry.
Aim & goal	<p>The aim of this study is to gain a deeper understanding of how both historic churches and industrial areas can be preserved and restored without losing their historical essence. We believe this can be achieved by adapting today's techniques and methods as well as materials and tools to preserve and restore these buildings. An important part of this study is to identify and understand the unique challenges and opportunities that exist in the conservation of heritage buildings.</p> <p>The aim of the study is to investigate the development process of Varvsstaden in Malmö, an area with rich industrial history, and the recent restorations of Lund Cathedral, to assess how these places have been adapted to be sustainable and relevant in the present.</p>
Research questions	<ul style="list-style-type: none">• How can Swedish historical buildings be adapted to modern needs without losing their historical value?• What specific challenges and opportunities exist in the preservation of Sweden's cultural heritage buildings?
Method	To be able to answer the above questions, it requires an in-depth theoretical understanding based on literature studies and document analysis, as well as the collection of data from scientific articles and previous studies/projects dealing with the subject. In addition, interviews will be conducted with several relevant people within the subject. Collection of information from the respondents will contribute through their expertise and experience in this field.

Findings

The results of the study show that both Lund's Cathedral and Varvsstaden in Malmö have been successfully adapted to modern standards while preserving their historical nature and cultural -historical value. For Lund Cathedral, the restoration was about combining traditional craft methods with modern technical solutions to ensure the long -term sustainability of the building. In Varvsstaden, the industrial heritage has been integrated into a modern urban development, which has contributed to strengthening Malmö's identity and cultural heritage. The study also identifies the challenges that arise in the preservation of cultural heritage buildings, such as balancing modern requirements with historical authenticity and meeting today's building standards without compromising the aesthetic and cultural value of the buildings

Keywords

Preservation of cultural environments
Cultural heritage in Sweden
Industrial heritage
Restauration
Preservation
Adaptive reuse
Lund Cathedral
Varvsstaden of Malmö

Förord

Med detta examensarbete avslutar vi vår utbildning på Högskoleingenjörsprogrammet Byggt teknik med arkitektur vid Lunds Tekniska Högskola på Campus Helsingborg. Examensarbetet omfattar 22,5 högskolepoäng.

Vårt intresse för historiska byggnader och att kunna nyttja dagens metoder och tekniker för att behålla och bevara byggnaders kulturhistoriska värde har präglat detta examensarbete. Vi vill härmed visa vår uppskattning och tacksamhet till samtliga inblandade som hjälpt oss fullfölja vårt examensarbete. Studien hade inte varit komplett om inte guiden från handledare Carlos Martinez och Francesca Vergani funnits. De har hjälpt oss mycket under arbetet med deras råd och vägledning, detta är något vi uppskattar mycket och tackar för. Vi vill också rikta ett stort tack till respondenterna för deras medverkan i undersökningen.

Avslutningsvis vill vi rikta ett stort tack till våra familjemedlemmar och vänner som varit stöttande under vår studieresa.

Helsingborg i augusti 2024
Maya Kisanieh & Seba Dabbah

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och mål	3
1.3 Frågeställningen	3
1.4 Avgränsningar	3
1.5 Disposition	4
2 Metod	5
2.1 Arbetsprocess	5
2.2 Kvalitativ metod	6
2.3 Litteraturstudie	6
2.4 Fallstudier	7
2.5 Intervjuer	8
2.5.1 Val av respondent	8
2.5.2 Val av intervjufrågor.....	9
2.6 Dokument	9
2.7 Validitet	11
2.8 Reliabilitet	12
2.9 Metodkritik	12
2.10 Dataanalys	14
2.10.1 Analys av litteraturstudier.....	14
2.10.2 Analys av fallstudier	14
2.10.3 Analys av dokument	14
3 Teori	15
3.1 Begreppsförklaring	15
3.2 Kulturarv	16
3.2.1 Identitet	18
3.2.2 Kyrkor kulturhistoriska värde i Sverige.....	20
3.2.3 Industriebbyggelse kulturhistoriska värde i Sverige.....	20
3.3 Utmaningar vid restaurering och bevarande av kulturhistoriska byggnader	23
3.4 Byggtekniska lösningar	24
3.4.1 Åtgärder vid restaurering av Lunds domkyrkan	24
3.4.2 Åtgärder vid bevarandet av Varvsstaden	25
3.5 Bevaringsprogram i lagstiftningen	26
4 Resultat	27
4.1 Resultat av lunds domkyrkan som fallstudie	27
4.2 Resultat av Varvsstaden som fallstudie	28
4.3 Dokumentstudie	31
4.4 Intervjuer	32
4.4.1 Resultat från Intervjuer – Lunds Domkyrka	32
4.4.2 Resultat från Intervjuer – Varvsstaden	34
5 Analys och Diskussion	37

5.1 Anpassning av Sveriges kulturarvsbyggnader till Moderna Behov: En Balansgång	37
5.2 Utmaningar och Möjligheter i Bevarandet av Sveriges Kulturarvsbyggnader.....	38
5.3 Slutsatser	39
6 Slutsatser	40
6.1 Hur kan svenska kulturarvsbyggnader anpassas till moderna behov utan att förlora sitt kulturhistoriska värde?.....	40
6.2 Vilka specifika utmaningar och möjligheter finns i bevarandet av Sveriges kulturarvsbyggnader?	40
6.3 Framtida studier.....	41
7 Referenser	42
8 Bilagor	48
8.1 Intervjufrågor	48

1 Inledning

”Sverige är hem för en rik kulturell skattkammare av historiska byggnader som sträcker sig genom århundradena och vittnar om landets fascinerande historia och arkitektoniska arv. Från de storslagna slotten till de charmiga bondgårdarna bär varje byggnad på sina egna berättelser, som tysta vittnen till det förflutna och vägledare mot framtiden. Dessa historiska monument är inte bara en del av vår nationella identitet utan också en levande resurs som behöver bevaras och vårdas för framtida generationer.”

Seba och Maya

1.1 Bakgrund

I Sverige finns ett stort antal industriområden som historiskt har bidragit till landets ekonomiska och sociala utveckling. Dessutom finns det över 3500 registrerade kyrkobyggnader som byggdes innan 1900-talet (Monovision, 2017). Dessa byggnader är inte bara arkitektoniska landmärken utan också bärare av djupa kulturella och historiska värden. Kyrkorna, många daterade till medeltiden, har varit centrala för det andliga och sociala livet (Taylor, 1899), medan industriområdena har spelat en avgörande roll i Sveriges industrialisering och modernisering. Att dessa byggnader idag står inför skiftande behov och funktioner i ett samhälle som fortsätter att utvecklas ställer höga krav på hur vi bevarar och anpassar dem för framtida generationer (Svedin, 2015).

Idag, står dessa byggnader inför skiftande behov och funktioner i ett samhälle som fortsätter att utvecklas, vilket ställer höga krav på hur vi bevarar och anpassar dem för framtida generationer. Under de senaste decennierna har synen på kulturarv vidgats, med ett ökat fokus på dess betydelse för människor och dess roll i samhällsutvecklingen.

Detta moderna perspektiv ser kulturarvet som en nödvändig del av hållbar utveckling, där bevarande och utveckling inte betraktas som motsatser utan som integrerade processer. Följaktligen har värderingar och prioriteringar omprövats, vilket har lett till en förskjutning från enbart fysisk bevaring till en mer holistisk syn på kulturarvet som en aktiv tillgång i samhällsplaneringen. Denna förändring reflekterar en bredare förståelse av kulturarvets roll i att främja social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet (Génetay & Lindberg, 2015).

Industriområdet illustrerar Sveriges industriella arv, som är central för landets ekonomiska historia och dess övergång till det moderna samhället. Byggnaderna inom detta område är inte bara fysiska strukturer utan också bärare av berättelser om tidigare industriella processer, arbetsförhållanden och teknologiska utvecklingar. Genom att bevara dessa strukturer ger vi insikt i industriepokens påverkan på det omgivande landskapet och samhällets struktur samt utveckla kulturarvsarbetet kring det industrihistoriska arvet (Riksantikvarieämbetet, Riksantikvarieämbetet, 2017).

Det moderna samhället har formats av den industriella utvecklingen som skedde under 1900-talet. Fabriker, järnvägar, gruvor och verkstäder har inte bara etablerat grunden för den svenska ekonomin, utan även påverkat landskapet omkring dem. Industrieriet visar på hur

samhället utvecklats; medan vissa industriella verksamheter har fortsatt, har andra omvandlats för nya användningar eller blivit turistattraktioner (Pettersson N. , 2006).

Kyrkan, å andra sidan, representerar det religiösa och andliga arvet, som är djupt förankrat i det svenska samhällets traditioner och gemenskapskänsla. Den är en central punkt för många kulturella och livscykel-relaterade ceremonier, såsom bröllop, högtider och begravningar. Att bevara kyrkans fysiska och immateriella aspekter är avgörande för att upprätthålla dess roll som en kulturell och andlig mötesplats (D'Aprile, 2019). Emellertid, är det viktigt att modernisera kyrkans byggnad på så sätt att den lever upp till hållbarhetskraven som vi har i nutiden.

I Sverige är kulturarvet inklusive det industriella kulturarvet skyddas av lagen där både Miljöbalken, MB och Plan- och bygglagen, PBL har gemensamma bestämmelser som syftar till att ”främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer kan leva i en hälsosam och god miljö”, Samt ”att främja en god samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktig hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer” enligt MB (1998:808) 1 kap. 1 § och PBL (2010:900) 1 kap. 1 §.

Dessutom säkerställer bestämmelserna i Kulturmiljölagen att ”tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer” enligt KML (1988:950) 1 kap. 1 §. Inom Kulturmiljölagen (KML) finns det också regler för skydd av värdefulla byggnader. Utöver lagen, hanterar flera myndigheter olika aspekter av kulturmiljövården.

I detta examensarbete undersöks de utmaningar som uppstår när historiskt betydelsefulla byggnader, såsom industriområden och kyrkor, står inför behovet av att anpassas för att möta moderna krav och funktioner. Problemet ligger i att dessa byggnader, som bär på stort kulturhistoriskt värde, ofta måste genomgå förändringar för att vara relevanta och användbara i dagens samhälle. Detta väcker frågor om hur man bäst balanserar bevarande av det historiska arvet med behovet av modernisering och hållbarhet. Syftet med arbetet är att analysera hur dessa byggnader kan bevaras och anpassas på ett sätt som tillgodoser både kulturhistoriska värden och moderna krav. Arbetet kommer att fokusera på att identifiera metoder och strategier som kan användas för att uppnå detta mål, med särskild hänsyn till de lagar och riktlinjer som styr kulturmiljövården i Sverige.

1.2 Syfte och mål

Syftet med detta examensarbete är att få en djupare förståelse för hur både kyrkor och industriområden med kulturhistoriska värden kan bevaras och restaureras utan att förlora dess kulturhistoriska värde. Detta kan uppnås genom att anpassa dagens tekniker och metoder samt material och verktyg för att bevara och restaurera dessa byggnader, samtidigt som deras kulturella och historiska värden respekteras och framhävs. En viktig del av detta arbete är att identifiera och förstå de unika utmaningar och möjligheter som finns i bevarandet av kulturarvsbyggnader.

Målet med examensarbetet är att undersöka Varvsstadens utvecklingsprocess i Malmö, ett område med rik industrihistoria, och de senaste restaureringsarbetena av Lunds Domkyrka, för att bedöma hur dessa platser har anpassats för att vara hållbara och relevanta i nutiden. Arbetet kommer särskilt att fokusera på två typer av anpassning: bevarande av byggnadernas kulturhistoriska värde samtidigt som moderna funktioner införs, och anpassning för att möta dagens miljömässiga och sociala krav. Under studien tar vi en närmare titt på koncept och strategier som kan appliceras på liknande historiska och industriella miljöer, vilket bidrar till en stadsutveckling som inte bara respekterar det kulturella och historiska arvet utan även möter dagens och framtidens miljömässiga och sociala utmaningar.

1.3 Frågeställningen

- Hur kan svenska kulturarvsbyggnader anpassas till moderna behov utan att förlora sitt kulturhistoriska värde?
- Vilka specifika utmaningar och möjligheter finns i bevarandet av Sveriges kulturarvsbyggnader?

Dessa frågeställningar kommer att vägleda vår forskning och analys, med målet att identifiera praktiska och teoretiska lösningar som kan tillämpas inom ramen för svenska förhållanden.

1.4 Avgränsningar

Denna studie fokuserar specifikt på byggnader i Sverige som byggdes innan 1900-talet. Studien begränsas till kyrkor och industriområden, för att ge en omfattande bild av de bevarandeutmaningar och lösningar som är aktuella inom detta område. Vi kommer att undersöka hur olika aktörer, inklusive arkitekter, antikvarie, konstruktörer och entreprenörer kan bidra till att säkerställa att dessa byggnader bevaras på ett hållbart sätt. Dessutom kommer vi att utforska hur lagstiftning kan stödja bevarandet och främja investeringar och restaurering. Genom att begränsa vårt fokus till dessa aspekter hoppas vi kunna erbjuda en djupgående och detaljerad analys som kan tjäna som en resurs för både akademiska forskare och praktiker inom området.

1.5 Disposition

Nedan följer en beskrivning av rapportens struktur och vad som presenteras i varje kapitel.

Kapitel 1 – Inledning

I kapitel 1 beskrivs bakgrunden till examensarbetet samt problemformuleringen introduceras. Därefter presenteras syftet med uppsatsen, formuleringen av målen, begränsningar och motiveringar.

Kapitel 2 – Metod

I kapitel 2 ges först en förklaring till hur informationen har samlats in och hur arbetet har utförts. Därefter beskrivs hur en fallstudie används för att besvara frågeställningarna. Slutligen diskuteras hur litteraturstudier, dokument, fallstudier och intervjuer har bidragit till att ge en djupare förståelse om studien.

Kapitel 3 – Teori

I kapitel 3 förklaras de viktiga begreppen i rapporten och ges en översikt av kulturarvet, en historisk bakgrund till utveckling av äldre byggnader i Sverige, bevaring och restaurering inom lagstiftningen, identitet, utmaningar inom bevarande och restaurering samt byggtekniska lösningar.

Kapitel 4 – Resultat

kapitel 4 redovisas resultaten från intervjuerna och dokumentstudie.

Kapitel 5 – Analys och diskussion

I kapitel 5 diskuterar resultaten från intervjuerna och dokumentstudien, där diskuteras hur både historiska kyrkor och industriområden kan integreras och bidra till den moderna stadens utveckling.

Kapitel 6 – Slutsats

I kapitel 6 besvaras först frågeställningarna och resultatet sammanfattas. Efter detta genomförs en reflektion och granskning av de använda metoderna samt deras bidrag till att besvara frågeställningarna. Slutligen utforskas vilka framtida studier som kan inspireras av resultaten.

Referenser

En lista över samtliga använda källor under arbetets gång presenteras.

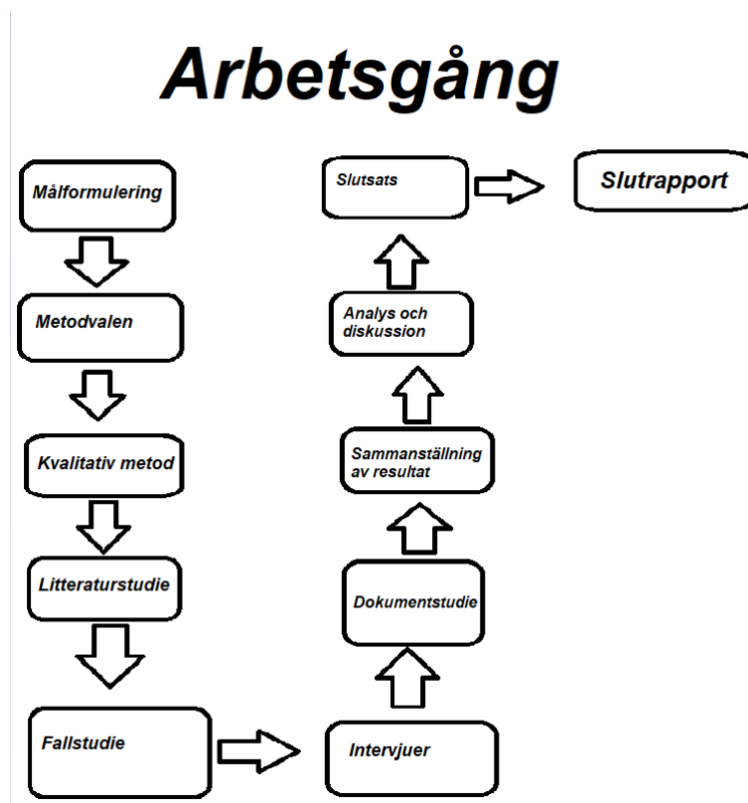
Bilagor

Relevant material som inte redovisas löpande i rapporten på grund av utrymmesbegränsningar.

2 Metod

Här presenteras vilka metoder som används för att besvara frågeställningarna.

Beskrivning och motivering av arbetsgången genomförs för varje metod.

Figur 1: Illustration av Projektets arbetsgång

2.1 Arbetsprocess

Figur 1 presenterar en enkel förklaring för hur arbetet planerades och utfördes för att besvara studiens frågeställningar. Först formulerades ett måldokument som inkluderades ett titelförslag, formulering och bakgrund till frågeställningarna, arbetets syfte och mål samt avgränsningar och metodik för hur arbetet är tänkt att genomföras och resurser som kan behövas. Därefter bestämdes metodvalen som inleddes med kvalitativ metod följt av litteraturstudie sedan intervjuer med experter inom ämnet och till sist dokumentstudie. Efter detta sammanställdes resultaten från metodvalen som sedan analyserades och diskuterades. Slutligen presenterades slutsatserna där frågeställningar besvarades.

2.2 Kvalitativ metod

När man använder en kvalitativ forskningsmetod samlas information in genom att utveckla egna åsikter, beskrivningar och erfarenheter. Detta bidrar till en djupare förståelse av ett specifikt ämne. Till skillnad från en kvantitativ studie kan den insamlade informationen inte värderas eller mätas på ett numeriskt sätt (Björklund & Paulsson, 2003). En kvalitativ forskningsmetod hjälper forskarna att skapa en helhetsbild som underlättar den senare processen med att tolka och redogöra för resultaten (Stukát, 2005). För forskarna är det vidare viktigt att vara öppna och neutrala under intervjun och ge respondenterna möjlighet att tala fritt, ställa följdfrågor, men även undvika att vara styrande (Malmqvist, 2007). Vilken metod som är mest lämplig för en studie beror på studiens syfte. (Björklund & Paulsson, 2003) säger att för en kvalitativ studie är det mest optimalt att använda intervjuer för att samla in information, medan för kvantitativa studier är det däremot matematiska modeller och enkäter som är mest lämpliga.

2.3 Litteraturstudie

För att få en gedigen teoretisk grund har vi genomfört en omfattande litteraturstudie. Enligt (Patel & Davidsson, 2011) är litteraturstudien en vedertagen arbetsmetodik som används för att identifiera och utforska kunskaper inom området och bestämma exakt vad som ska undersökas. Detta möjliggör att centrala aspekter som är relevanta för problemområdet kan identifieras och därefter, genom en stegvis process, definiera avgränsningarna. Denna litteraturstudie har inkluderat en mängd olika källor och material som ger insikter i både bevarande och restaurering av historiska byggnaderna. För att samla relevant litteratur har vi använt oss av flera akademiska databaser och digitala arkiv, såsom Google Scholar som används för att hitta vetenskapliga artiklar och avhandlingar. ScienceDirect som gav tillgång till artiklar inom arkitektur, kulturvård och stadsplanering. SwePub som användes för att hitta svenska avhandlingar och forskningsrapporter, och sist men inte minst Svenska myndigheters webbplatser som Riksantikvarieämbetet och Boverket för att få tillgång till officiella riktlinjer och rapporter. Litteraturstudien har omfattat olika typer av källor för att ge en mångsidig bild av ämnet såsom vetenskapliga artiklar som gav teoretiska perspektiv på bevarande och restaurering samt fallstudier av liknande projekt, samt rapporter från myndigheter och organisationer som innehåller riktlinjer, statistik och rekommendationer för bevarande av kulturmiljöer samt webbartiklar och bloggar som ger aktuella insikter och exempel på pågående projekt och diskussioner inom ämnet.

2.4 Fallstudier

Fallstudier innebär att man undersöker specifika och unika fall. Det är viktigt att det valda fallet har en tydlig identitet som gör det möjligt att studera det isolerat från sitt sammanhang. Fallet bör vara en relativt självständig enhet med klara avgränsningar. (Denscombe, The Good Research Guide : For Small-scale Research Projects, 2014) (Denscombe, The Good Research Guide : For Small-scale Research Projects, 2014)

I denna studie har vi valt Lunds Domkyrka och Varvsstaden i Malmö som våra fallstudier. Lunds Domkyrka representerar ett historiskt och kulturellt viktigt religiöst monument, vilket gör den till ett idealiskt studieobjekt för att undersöka butmaningar och möjligheter för kyrkobyggnader. Varvsstaden i Malmö, med sin rika industrihistoria, är ett utmärkt exempel på hur tidigare industriområden kan anpassas för moderna användningar samtidigt som deras kulturhistoriska värden bevaras. Dessa fall är lämpliga för studien eftersom de representerar två olika typer av kulturarv – religiöst och industriellt – och erbjuder insikter i hur dessa kan hanteras i dagens samhälle. Det vetenskapliga angreppssättet inkluderar en kombination av kvalitativ analys och fallstudiebaserad forskning för att noggrant utvärdera och dra slutsatser om hållbara bevarandemetoder.

Figur 2: Kyrkan från nordväst. © Björn Andersson, Lund

Figur 3: Varvsstadens läge i centrala Malmö. Originalbild från Utvecklingsplan Varvsstaden (Malmö stadsbyggnadskontor 2014). Egen redigering.

2.5 Intervjuer

2.5.1 Val av respondent

Intervjuer spelar en central roll för att samla in kvalitativa data som ger djupgående insikter i bevarandet och restaureringen av historiska byggnader. I detta examensarbete har vi kontaktat flera aktörer för att kunna fördjupa oss i studien. Dock var det endast 3 aktörer tillgängliga för intervjuer. Vi riktade oss till personer med olika roller och erfarenheter inom bevarande och restaurering av historiska byggnader, inklusive stadsplanerare som ger insikter om hur bevarande integreras i stadsutvecklingen, arkitekter som erbjuder expertis om de tekniker och estetiska utmaningar, antikvarier som fokuserar på byggnaders kulturella och historiska värden och konstruktörer som hanterar de praktiska aspekterna av restaureringsarbetet. Vi genomförde semistrukturerade intervjuer med aktörer som har varit involverade i projekt relaterade till Lunds Domkyrka och Varvsstaden i Malmö.

Semistrukturerade intervjuer är enligt (McIntosh & Morse, 2015) mer flexibla och lämpliga för studier av större omfattning och komplexitet. De tillåter avvikelser från den ursprungliga intervjumallen, vilket ger forskarna möjlighet att anpassa intervjun genom att antingen ta bort eller lägga till nya frågor (saunders, Lewis, & Thornhill, 2016). (Stukát, 2005) påpekar att genom att undvika styrande frågor kan respondenten ge viktig information, samtidigt som intervjuaren minimerar risken för att relevant data går förlorad. Denna metod möjliggör en mer öppen och objektiv interaktion. Enligt (Trost, 2005) har upplägget av semistrukturerade intervjuer en inbjudande karaktär, vilket ger respondenten möjlighet att påverka samtals utformning. För att kunna kommunicera med de respondenter nedan sökte vi upp på Google vilka företag var involverad i restaurering av lunds domkyrkan och bevarandet av varvsstaden i Malmö, efter vi kollade upp noggrant företagen kunde vi hitta mejladress till aktörer som var involverade i projekten. Vi skickade sedan mejl och frågade om möjlighet för intervju, och eftersom vissa aktörer inte var tillgängliga för personlig intervju så föreslog vi en kort intervju via zoom eller teams.

Tabell 1 Respondenter:

Respondent	Arbetsroll	År av erfarenhet	Sätt att intervjuas	Tid
R (1)	Konstruktör	9 år	Mejl	-
R (2)	Antikvarier	15 år	Via teams	20 min
R (3)	Projektchef infrastruktur	10 år	personligt	30 min

2.5.2 Val av intervjufrågor

För att säkerställa att intervjuerna skulle vara välstrukturerade och fokuserade på specifika aspekter samt inriktade på att besvara våra frågeställningar utformade vi noggrant frågorna under arbetet med dokumentstudien för att erhålla ett öppet och personligt svar från varje respondent. Dessa intervjuer kommer i sin tur att komplettera dokumentstudien. För att effektivt styra intervjun och säkerställa att vi får relevant information från respondenterna har vi identifierat specifika frågor anpassade till deras arbetsroller och expertis. Intervjufrågor presenteras i kapitel Bilagor.

Utöver de grundläggande frågorna har vi inkluderat följdfrågor till personliga intervjuer baserat på respondenternas svar för att möjliggöra en mer djupgående diskussion. Dessa följdfrågor syftar till att analysera ämnet ytterligare och få fram mer detaljerade perspektiv från respondenterna. Dock begränsade mejlintervjuerna möjligheten till följdfrågor.

Exempel på frågor som ställdes under intervjuer inkluderade:

- Vilka utmaningar har ni stött på vid bevarandet av historiska byggnader?
- Hur har ni integrerat moderna behov utan att kompromissa byggnadernas historiska värde?
- Vilka specifika tekniker och material har använts i restaureringen av Lunds Domkyrka och bevaring av Varvsstaden?
- Hur har samarbetet mellan olika aktörer sett ut under projektets gång?

Efter att intervjuerna genomförts transkriberades alla svar noggrant för att säkerställa att ingen viktig information gick förlorad.

2.6 Dokument

En dokumentstudie är en forskningsmetod där man systematiskt samlar in, granskar, och analyserar dokument för att få insikter och svar på forskningsfrågor. Dokumenten kan vara av olika slag, såsom skriftliga texter, rapporter, artiklar, lagar, arkivmaterial, protokoll, brev, och digitala källor som webbsidor och e-post. (Denscombe, Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna, 2018)

För att komplettera förståelse av fallstudier och ge en solid bakgrund till examensarbetet, har vi använt oss av en rad olika dokument som källor för vår forskning. Dessa dokument har tillhandahållit viktig information om de historiska byggnaderna, tidigare bevarandeinsatser, och riktlinjer för restaurering och bevarande. Typer av dokument som används är historiska register och arkivdokument som inkluderar byggnadsritningar, gamla fotografier, och tidigare restaureringsrapporter.

Bild I visar tornaket på väg ned. Till höger strax innan taket landar på ankringspunkterna. Byggarbetare är på väg in genom luckan för att kunna styra in takhuvan till sin position. Inhämtat från en privat rapport.

De ger en detaljerad bild av byggnadernas ursprungliga utformning och förändringar över tid. Andra viktiga dokument som används är projektdokumentation och rapportering som infattat dokumentation från tidigare restaureringsprojekt vid Lunds Domkyrka och Varvsstaden. Dessa inkluderar projektplaner, budgetar, tidslinjer och slutrapporter som beskriver utförda arbeten och resultat.

Dokumentinsamlingen har skett genom Google då vi sökte upp på Malmös hemsida och fick arkiv om Varvsstaden, samt genom att kontakta relevanta aktörer i projekten och be om de skickade via mejl. Till sist hade vi två rapport att utgå från som var mycket till hjälp och mättade med fakta som var relevant till vårt examensarbete. Vi har systematiskt gått igenom dessa dokument för att extrahera relevant information som stödjer vår forskning. Analyserna har fokuserat på att identifiera hur byggnaderna har förändrats över tid och vilka metoder som har använts för att bevara dem, vilka regler och rekommendationer som styr bevarandearbetet, och hur dessa har påverkat de valda projekten, samt framgångsrika strategier och vanliga utmaningar som har identifierats i tidigare projekt.

Dokumentationsstudien har bidragit med detaljerad information om tidigare och pågående restaureringsprojekt, såsom arbetet med Lunds Domkyrka och Varvsstaden. Genom att analysera dessa projekt har vi fått insikt i hur moderna teknologier och metoder har implementerats för att förbättra funktionaliteten och hållbarheten hos byggnaderna, samtidigt som deras historiska värden bevarats. Till exempel har restaureringsrapporter visat hur energieffektiva system kan integreras i historiska byggnader utan att skada deras arkitektoniska och estetiska integritet. Genom att studera dessa fall har vi kunnat identifiera strategier som lyckats balansera modernisering med bevarande, vilket direkt hjälper oss att

svara på frågan om hur svenska historiska byggnader kan anpassas till moderna krav. Dokumentationsstudien har också belyst de utmaningar som ofta uppstår vid bevarandeprojekt, såsom tekniska svårigheter, höga kostnader, och behovet av att navigera lagkrav och riktlinjer från myndigheter som Riksantikvarieämbetet. Genom att analysera historiska register och tidigare restaureringsrapporter har vi kunnat identifiera vanliga problem, som korrosion av byggnadsmaterial eller utmaningen att bevara byggnadernas ursprungliga funktioner samtidigt som de görs relevanta för dagens användningsområden. Samtidigt har dokumentationen också pekat på de möjligheter som bevarandeprojekt erbjuder, som att förnya och revitalisera historiska områden genom kulturell och social integration, vilket i sin tur kan leda till ökad turism och lokal utveckling. Dokumentationsstudien har gett oss mer detaljerade fakta om projekten som aktörer inte gav eftersom det var ont om respondenter samt tid, därför var dokumenten ett viktigt verktyg i examensarbete.

2.7 Validitet

Validitet innebär med andra ord hur relevant och autentiskt det som har studerats är. Syftet med validitet är att säkerställa att undersökningen uppnår sina mål (Thurén, 2007). För att säkerställa begreppsvaliditeten har vi använt väletablerade teorier (teorier representeras på kap 3) och begrepp genom att basera vår undersökning på välgrundade teorier (teorier representeras på kap 3) inom kulturarvsbevarande och restaurering. Genom att använda beprövade begrepp och definitioner har vi kunnat säkerställa att vår studie är förankrad i erkänd forskning. Vi har formulerat tydliga forskningsfrågor som direkt adresserar de centrala aspekterna av bevarande och restaurering av historiska byggnader, vilket hjälper till att fokusera studien på relevanta och specifika aspekter av ämnet. Vi har även använt systematisk datainsamling genom semistrukturerade intervjuer med noggrant utvalda respondenter som har direkt erfarenhet av projekten vi studerar, vilket har hjälpt oss att samla in detaljerad och relevant information. Genom triangulering har vi kombinerat data från intervjuer med dokumentanalys, vilket har gjort det möjligt för oss att verifiera och komplettera våra fynd från flera källor och därmed minska risken för felaktiga slutsatser baserade på enskilda källor. Vi har också valt olika fallstudier genom att studera både Lunds Domkyrka och Varvsstaden i Malmö, vilket inkluderar olika typer av byggnader med olika historiska och kulturella betydelser. Detta gör våra resultat mer allmängiltiga och tillämpliga på andra liknande projekt.

2.8 Reliabilitet

Reliabilitet avser tillförlitligheten i en studie och säkerställer att den insamlade data har bedömts på ett pålitligt sätt (Larsson S. , 2005). (Thurén, 2007) betonar också detta. För att säkerställa hög reliabilitet har vi använt en semistrukturerad intervjuguide med standardiserade frågor för att se till att alla intervjuer täcker samma ämnen, vilket minskar variationen beroende på olika intervjuare. Vi har också noggrant dokumenterat alla steg i datainsamlingen och analysen, inklusive transkriptioner av intervjuer, kodningsscheman och analytiska anteckningar. Detta möjliggör en granskning och reproduktion av studien. Genom dessa åtgärder har vi strävat efter att säkerställa att vår forskning är både valid och reliabel, vilket stärker trovärdigheten och användbarheten av våra resultat.

2.9 Metodkritik

Att kritiskt granska de metoder som använts i detta examensarbete är avgörande för att bedöma dess trovärdighet och tillförlitlighet. Här diskuterar vi de huvudsakliga begränsningarna och styrkorna i våra valda metoder.

Intervjuer har vissa begränsningar, inklusive urvalsproblematik där urvalet av respondenter kan ha varit snedvridet mot de som hade tid och intresse att delta, vilket kan ha påverkat mångfalden i perspektiven. Subjektiviteten i intervjuer innebär att svaren kan påverkas av respondenternas personliga åsikter och erfarenheter, vilket kan leda till en viss partiskhet. Intervjuarens egna förväntningar och beteenden kan också oavsiktligt påverka respondenternas svar, vilket kan minska objektiviteten i resultaten. Trots dessa begränsningar har intervjuerna möjliggjort djupgående insikter i komplexa frågor som inte skulle vara möjliga att fånga med enkäter eller kvantitativa metoder. Den semistrukturerade formen av intervjuer har tillåtit oss att anpassa frågorna och utforska specifika områden mer ingående baserat på respondenternas svar.

Dokumentanalys har också sina begränsningar, såsom tillgänglighet och kvalitet på källor där inte alla relevanta dokument alltid var tillgängliga eller uppdaterade, samt variationer i kvaliteten på de dokument som användes. Detta kan påverka tillförlitligheten av våra slutsatser. Tolkning av äldre dokument och historiska register kan vara utmanande och innebära risk för missförstånd eller feltolkningar, särskilt när det gäller tekniska och kontextuella detaljer. Ett konkret exempel på detta i vår studie är de äldre restaureringsrapporterna från Lunds Domkyrka, som innehöll ritningar och tekniska beskrivningar av åtgärder som genomfördes på 1800-talet. Dessa dokument var delvis handskrivna och använde äldre terminologi och måttenheter, vilket krävde en betydande tolkningsinsats för att förstå hur de tekniska lösningarna faktiskt implementerades. Denna situation ledde till osäkerhet kring hur vissa materialval och tekniker, såsom de som användes vid restaureringen av domkyrkans torn, påverkade byggnadens strukturella integritet i relation till moderna standarder. Trots att vi genom ytterligare dokumentstudier och intervjuer kunde få en tydligare bild, var detta ett exempel på hur äldre dokument kan vara svårtolkade och riskera att leda till feltolkningar i analysen. Trots dessa utmaningar har dokumentanalysen gett oss en bred och detaljerad bakgrundsinformation som kompletterar

och verifierar de insikter som erhållits från intervjuerna. Genom att kombinera data från olika källor har vi kunnat triangulära våra fynd, vilket ökar validiteten och reliabiliteten i våra slutsatser.

För att förbättra tillförlitligheten och validiteten i framtida studier föreslår vi att inkludera ett bredare urval av respondenter för att öka mångfalden i perspektiven, exempelvis fler olika yrkesgrupper och intressenter. Att kombinera kvalitativa metoder med kvantitativa sådana, som enkäter, kan ge en mer omfattande bild och stärka generaliserbarheten av resultaten. En längre tidsram för datainsamling kan möjliggöra fler och mer detaljerade intervjuer samt djupare dokumentanalys.

Genom att erkänna och adressera dessa begränsningar kan vi förbättra metodernas tillförlitlighet och validitet, vilket stärker den övergripande kvaliteten på forskningen och dess resultat

2.10 Dataanalys

När data analyseras från den kvalitativa metod som används i metoden, är det viktigt att betona hur insamlad information från litteraturstudier, fallstudier, intervjuer och dokumentstudier har bidragit till att ge en djupare förståelse för hur svenska historiska byggnader kan anpassas till moderna behov utan att förlora sitt kulturhistoriska värde.

2.10.1 Analys av litteraturstudier

Litteraturstudien har varit central för att skapa en gedigen teoretisk grund i examensarbetet genom att samla in och analysera information från en mängd olika källor. Genom att använda akademiska databaser och digitala arkiv har vi kunnat identifiera centrala teman inom bevarande och restaurering av historiska byggnader, vilket har bidragit till att besvara forskningsfrågorna. Litteraturen har tillhandahållit teoretiska perspektiv och praktiska insikter som har stärkt analysen och gett en nyanserad förståelse för de utmaningar och möjligheter som finns inom området. Samtidigt har den hjälpt till att avgränsa undersökningen och säkerställt att slutsatserna är välunderbyggda och relevanta för ämnet.

2.10.2 Analys av fallstudier

Analysen av fallstudierna kring Lunds Domkyrka och Varvsstaden i Malmö visar hur historiska byggnader kan bevaras och moderniseras utan att förlora sin historiska integritet. Genom en kombination av dokumentstudier och intervjuer med aktörer involverade i projekten, framkom att en balans mellan teknisk innovation och bevarandestrategier är avgörande. Intervjuerna gav insikter i de tekniska och ekonomiska utmaningarna, medan dokumentationen belyste vikten av noggrann planering och hållbara metoder. Detta integrerade tillvägagångssätt säkerställer att byggnadernas kulturhistoriska värden bibehålls, samtidigt som de uppfyller moderna behov.

2.10.3 Analys av dokument

Dokumentationsstudien har varit avgörande för att förstå de tekniska och praktiska aspekterna av bevarandet och restaureringen av Lunds Domkyrka och Varvsstaden. Genom analys av historiska register, tidigare restaureringsrapporter och projektplaner har vi kunnat identifiera strategier för att anpassa historiska byggnader till moderna behov utan att kompromissa deras kulturhistoriska värden. Dokumenten har också lyft fram utmaningar som tekniska svårigheter och kostnader, och har kompletterat intervjudata genom att ge detaljerad bakgrundsinformation som var avgörande för våra slutsatser och rekommendationer.

3 Teori

Detta inledande kapitel ger en översikt över centrala begrepp som kulturarv, restaurering och bevarande. Vidare presenteras teorier om byggnadsvård och kulturarv samt hållbarhet och adaptiv återanvändning. Dessa begrepp och teorier utgör grunden för den empiriska analysen och de praktiska rekommendationerna i arbetet.

3.1 Begreppsförklaring

Kulturarv - innefattar alla former av materiella och immateriella uttryck som har påverkats av mänsklig aktivitet. Detta kan inkludera spår, lämningar, föremål, konstruktioner, system, strukturer, miljöer, verksamheter, traditioner och kunskaper (Riksantikvarieämbetet, 2024).

Kulturmiljö - Kulturmiljö är en del av kulturarvet vilken omfattar alla områden som har påverkats av mänskliga aktiviteter i varierande grad. Det kan avse enskilda anläggningar eller lämningar, mindre eller större landskapsavsnitt, Kulturmiljön innefattar inte bara de fysiska elementen i landskapet utan också de immateriella företeelser som ortnamn eller sägner knutna till specifika platser eller områden (Riksantikvarieämbetet, 2024).

Kulturhistoriskt värde – Kulturhistoriskt värde avser den betydelse en byggnad, plats eller objekt har för att förstå och bevara samhällets historia och utveckling. Det inkluderar arkitektoniska stilar, historiska händelser och sociala kontexter som objektet representerar (Riksantikvarieämbetet, 2023).

Industriarvet - har kommit att inkluderas i stadsförnyelsediskussioner och bevarandefrågor, där det nu anses relevant att integrera dessa miljöer i modern stadsplanering för att lyfta fram de historier och kulturella värden de representerar. Detta innebär inte bara att bevara de fysiska strukturerna, utan också att erkänna och bevara de immateriella aspekterna som består av berättelser och människoöden knutna till dessa industriella miljöer (Larsson T. B., 2020).

Kulturminne - Kulturhistoriskt värdefulla byggnader ger oss insikt i samhällsutvecklingen och människors livsvillkor och perspektiv genom olika tidsperioder. För att säkerställa att även kommande generationer får tillgång till detta kulturarv, kan byggnader eller bebyggelsemiljöer skyddas som byggnadsminnen och industriminnen enligt kulturmiljölagen (Nationalencyklopedin, 2024).

Restaurering - syftar till att återställa byggnader till ett tidigare mer gynnsamt mer hållbart tillstånd. Det också innebär att bevara så mycket som möjligt av det ursprungliga och komplettera med nytt material endast där det är nödvändigt (Walldén, 2014).

Bevarande - Att bevara en byggnad innebär att använda, förvalta och anpassa den till nya behov för att motverka nedbrytning. Det handlar om att bevara de ursprungliga kärnvärdena i material och kvalitet så långt det är möjligt. Samtidigt måste byggnaden anpassas till dagens krav på en god boendemiljö för att undvika att klassas som ohälsosam och därmed riskera att

inte kunna användas som permanentbostad och eventuellt rivas på sikt (Arvidsson & Farsäter, 2011).

Adaptiv återanvändning - Adaptiv återanvändning är en relativt ny företeelse som innebär att historiska byggnader anpassas för att möta nya funktionella behov samtidigt som deras historiska integritet bevaras. Detta kan inkludera ombyggnad och anpassning av byggnader för nya ändamål, såsom konstgallerier, loftbostäder eller kommersiella utrymmen, samtidigt som deras arkitektoniska och historiska värden tas tillvara på (Häggman, 2022).

Hållbarhet - Med hållbara lösningar avses att möta människors behov av hög boendekvalitet och ett gott inomhusklimat, med särskilt fokus på energieffektivisering, miljövänliga materialval och långsiktigt sunda lösningar för byggnader. Detta inkluderar även bevarandet av gamla material och byggnader samt att undvika att riva ut och slänga fungerande komponenter (Arvidsson & Farsäter, 2011).

Den här rapporten kommer att fokusera mest på bevarandet och restaurering.

3.2 Kulturarv

Traditionellt sett definieras kulturarvet genom identifiering av objekt som har bevarats från äldre tider eller idéer, föreställningar och värderingar som anses vara en del av en kulturs historia och fungerar som en gemensam referensram, beskriver Axel Unnerbäck (2012). Dessa idéer och föreställningar är ofta materialiserade i byggnader och föremål. Kulturarvet kan dock även involvera processer eller sociala relationer där ett objekt blir en symbol för en immateriell relation.

Kulturarvet erbjuder en djupgående förståelse av hur samhället och människors liv har utvecklats genom historien. Det ger insikter i historiska sammanhang som berikar vår förståelse för nutiden. Dessutom kan kulturarvet framkalla en rad upplevelser; det kan vara vackert, inspirerande, dramatiskt eller även lugnande. Att ha ett levande kulturarv är avgörande eftersom det förblir relevant och betydelsefullt för samtida medborgare (Riksantikvarieämbetet, 2023). Vidare klargör Riksantikvarieämbetet att Kulturarvet är en central del av en integrerad process som inkluderar bevarande, användning och utveckling, vilket främjar allmänhetens uppskattning och ansvarstagande för detta arv. Detta gör kulturarvet till en viktig resurs inom utbildning, arbetsmarknad, turism och hållbar samhällsutveckling (Riksantikvarieämbetet, 2017).

Det är ändå svårt att helt begripligt definiera ordet *kulturarv* vilken är kanske beroende på att de flesta människor har olika uppfattningar av vad kulturarvet är. Idéhistoriken Pettersson (2003), förklarar att ordet Kulturarvet ”tillhör nämligen den grupp av begrepp vars funktion består i just det att de är omstridda”. Pettersson jämför ordet *kulturarv* till *frihet*, *demokrati* vilka har betydelser som alltid omförhandlas och förskjuts. Därför ser Pettersson att det är nästan meningslöst att försöka avgränsa vad kulturarv består av (Pettersson R. , 2003).

Beckman (2007) konstaterar att kulturarvet anknyts till historia och är kopplat till de förflutna men samtidigt är det viktigt att inkludera framtidens förflutna och inse att kulturarvet kan

också inkludera det som skapas i samtiden. Beckman syftar till att Kulturarvet omfattar inte bara det vi har ärvt från tidigare generationer utan inkluderar också det som framtida generationer kommer att ära från oss. Detta perspektiv understryker kulturarvets dynamiska natur, där det inte enbart handlar om bevarande av historiska objekt eller traditioner, utan också om skapandet av värden och traditioner som kommer att överlämnas till kommande generationer (Kinman, 2007). På samma sätt förklarar Julius Sääf, verksamhetschef på Himmelsberga att kulturarvet inte är något statiskt utan den förändras över tid. Det finns ingen bestämd tidsgräns då något börjar räknas som kulturarv, Vi alla bidrar redan under vår egen livstid till att forma både dagens och morgondagens kulturarv (Sääf, 2022).

Författaren och konstnären Emma Göransson säger att det framhålls att personliga historieuplevelser spelar en central roll i människors känsla av tillhörighet till specifika platser och landskap. Kulturhistoria innefattar således mer än bara materiella värden; den omfattar även mer subtila kvaliteter som är svåra att definiera men som bidrar till vår sociala hållbarhet. Identitet och känsla av tillhörighet till en plats är två avgörande aspekter i detta sammanhang (Göransson, 2015).

Till slut så betonar Riksantikvarieämbetet att kulturmiljöfrågor involverar människors rätt till sin historia; att kulturmiljön kan betraktas som ett verktyg för hållbar utveckling och stärkt demokrati, samt som en resurs för att engagera människor i historia, berättande och arkitektur. Bekanta miljöer som väcker personliga minnen kan leda till djupare förståelse och reflektion över kulturarvets betydelse och potential. Genom att interagera med samhällets kulturmiljöer berörs en mångfald av historiska lager. Det är dock viktigt att notera att ett historiskt djup i sig inte är tillräckligt; det är också centralt att reflektera över vems historia som lyfts fram (Riksantikvarieämbetet, 2006).

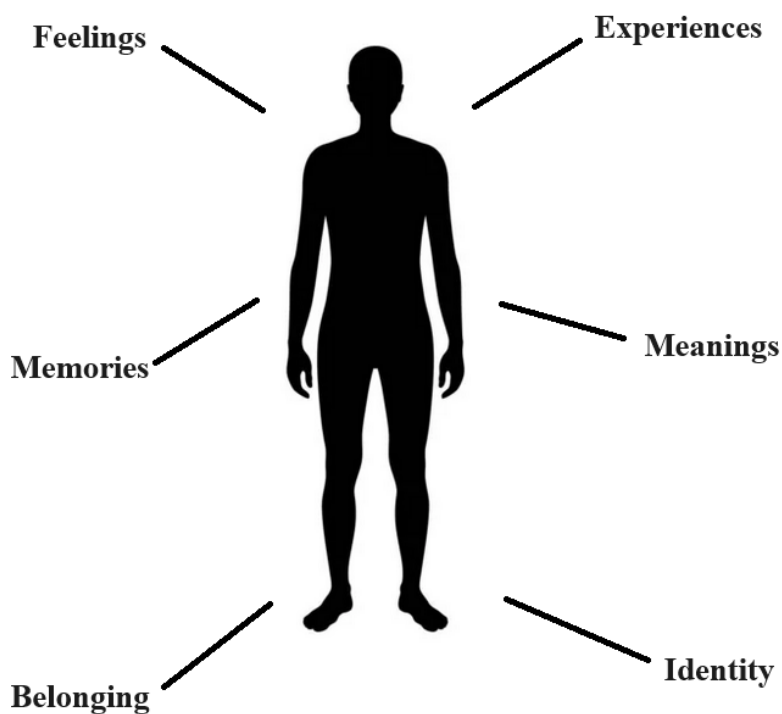
3.2.1 Identitet

Platsidentitet en komplex och mångfacetterad process som involverar både fysiska och känslomässiga aspekter av människors relationer till platser. Den är avgörande för att förstå varför människor värderar vissa miljöer och hur dessa miljöer kan bevaras och skyddas för framtida generationer. Denna förståelse är särskilt viktig i dagens samhälle, där snabb urbanisering och globalisering ofta hotar att suddas ut de unika egenskaper som ger platser deras särskilda identitet och värde.

Relph (1976) berättar att en stark platsidentitet kan bidra till en känsla av tillhörighet och trygghet. När människor har starka band till en plats, kan detta skapa en känsla av stabilitet och kontinuitet i deras liv. Det kan också leda till att människor blir mer engagerade i att bevara och skydda dessa platser, vilket i sin tur bidrar till hållbar utveckling och kulturellt bevarande. Han framhävdar vidare att platsens betydelse för individens identitet inte bara är fysisk utan också emotionell och social. Platsidentitet innebär en djup personlig anknytning till en specifik plats, där individens erfarenheter och minnen är sammanflätade med platsens fysiska och sociala miljö (Relph, 1976).

” The phenomenon of place: Deepen the knowledge about human experiences of world which build presupposes of the geographical field forms the world. Like the idea of landscape form landscape.”

Edward Relph

Figur 4: What is Place enligt Edward Relph. Egen illustration

Tuan (1977) betonar att människors känslor för platser är en viktig del av deras identitet. Han beskriver hur människor ger mening åt platser genom sina erfarenheter och berättelser, vilket skapar en stark koppling mellan individen och platsen. Proshansky, Fabian och Kaminoff (1983) förklarar att platsidentitet är en del av självidentiteten och består av en samling tankar och känslor som är relaterade till specifika fysiska miljöer. Denna identitet påverkas av individens upplevelser, kulturella bakgrund och de sociala relationer som utvecklas i relation till platsen. Enligt Brown, Low och Altman (1992) är platsidentitet en subkomponent av personlig identitet och innefattar individens känsla av tillhörighet till en viss plats. De beskriver hur fysiska miljöer påverkar människors minnen och känslor, vilket i sin tur formar deras identitet. Vidare hävdar Gustafson (2001) att platsidentitet handlar om de emotionella och symboliska band som människor utvecklar med specifika platser. Dessa band kan formas av personliga erfarenheter, kulturella narrativ och sociala interaktioner som är knutna till platsen. Hidalgo och Hernández (2001) har också undersökt betydelsen av platsidentitet och fann att denna kan påverka människors välbefinnande. De menar att starka känslomässiga band till en plats kan leda till ökat engagemang för att bevara och skydda platsen, vilket i sin tur bidrar till hållbar utveckling och kulturellt bevarande.

Platsidentitet kan också spela en viktig roll i hur människor upplever och hanterar förändringar i sin omgivning, eftersom en stark känsla av tillhörighet kan hjälpa dem att navigera genom dessa förändringar med större lätthet och motståndskraft. Howard (2003) förklarar att begreppet identitet är centralt när det kommer till att definiera vad som anses vara kulturarv. Han berättar att allt som på något sätt bidrar till att skapa identitet bör ses som en del av kulturarvet samt att för att något ska klassificeras som ett arv måste det vara något som människor känner ett behov av att bevara eller skydda för framtiden. Andra forskare hävdar att begreppet förklarar den personliga kopplingen mellan människa och plats. Kopplingen som människan känner till en specifik fysisk miljö utgörs egentligen utifrån individens identitet (Lee, Yap, & Levy, 2016)..

3.2.2 Kyrkor kulturhistoriska värde i Sverige

Enligt Riksantikvarieämbetets (2005) att svenska kyrkor har en djup och långvarig betydelse för landets kulturella och historiska arv. De fungerar som centrala samlingspunkter och symboler för sina respektive lokalsamhällen, en roll som de har spelat i mer än tusen år. Kyrkobyggnaderna har genom tiderna inte bara varit platser för religiös tillbedjan utan också centrum för konstnärlig och arkitektonisk utveckling. De har anlitats av konstnärer och konsthantverkare för att gestalta det kristna budskapet och skapa skönhet i kyrkorummet (Riksantikvarieämbetet, Kulturhistorisk karakterisering och bedömning av kyrkor, 2005).

Kyrkornas kulturhistoriska värde ligger i deras förmåga att förmedla både andliga upplevelser och en djupare förståelse för lokala och nationella historiska kontexter. Kyrkomiljöerna bidrar till att skapa identitet för lokalsamhällena genom att vara en omistlig del av kulturarvet. De erbjuder en plats där människor kan uppleva gemenskap, konst, musik och reflektera över sitt kulturarv och sina rötter (Riksantikvarieämbetet, Kulturhistorisk karakterisering och bedömning av kyrkor, 2005).

Efter separationen mellan Svenska kyrkan och staten år 2000 fastställdes grundläggande principer för vården av det kyrkliga kulturarvet. Dessa principer ligger till grund för en överenskommelse mellan Svenska kyrkan och staten, där församlingarna har huvudansvaret för förvaltningen av kyrkorna, men de stöds av statens antikvariska expertis, inklusive länsstyrelser, läns museer och Riksantikvarieämbetet (Riksantikvarieämbetet, Kulturhistorisk karakterisering och bedömning av kyrkor, 2005).

Bevarandet av kyrkomiljöernas kulturhistoriska kvaliteter är reglerat i Kulturmiljölagen. Målet är att kyrkomiljön ska förbli en angelägenhet för alla och fortsätta att vara en viktig resurs för dagens samhälle. Dessa miljöer ger människor möjligheten att anknyta till sin historia och sina traditioner, samtidigt som de erbjuder rum för andakt och kulturella upplevelser (Riksantikvarieämbetet, Kulturhistorisk karakterisering och bedömning av kyrkor, 2005).

3.2.3 Industribebyggelse kulturhistoriska värde i Sverige

Industriarvet ger oss insikter i dagens samhälle och ger perspektiv på vår nuvarande livsstil. Industrialiseringen i Sverige har haft en tydlig inverkan på landskapet och dess byggnader. De viktigaste platserna inom industrisamhället var de områden där den industriella produktionen skedde. Alzen (1996) förklarar i sin bok hur att bevara dessa platser hjälper oss att förstå och belysa historierna om det industriellt organiserade samhället. Det industriella kulturarvet är viktigt eftersom det var en del av vardagen för många arbetare. Kultur och det dagliga arbetet bör integreras och inte bara vara förbehållet högre sociala klasser (Alzen, 1996).

Braae (2015) förklarar i sin bok att Inte enbart övergivna industriområden har framhävt en ny form av kulturarv utan på senare tid har kulturmiljövården breddat sitt fokus från enbart storslagna och antika miljöer till att även inkludera mer allmogliga och samtida miljöer, som endast är några generationer gamla. Historiskt har olika epoker influerats av tidigare stilideal

och värderat fornlämningar, men modern tid tenderar att ersätta myt med logik i tolkningen av historien. Industrielandskapen fungerar som en bro mellan historiska minnesmärken och de värden som tillskrivits dessa lämningar. Kulturhistoriskt väcker dessa industriobjekt, som blir monument under förfall, frågor om vad de tillför samhället. Industrialismens funktionssamhälle har lett till modernismen, som fortfarande är rådande och står inför flera utmaningar och förändringar, vilket markerar början på en ny epok (Braae, 2015).

Omvandlingen av industriområden till kulturella och kommersiella centra inte enbart bevarar det fysiska arvet utan anpassar det även för nutida behov. Dessa förvandlade områden blir centrala kulturella knutpunkter som bidrar till stadens dynamik och ekonomi. Detta visar på hur väl industriarvet kan integreras i moderna urbana miljöer, vilket kompletterar den bredare förståelsen för urbana landskap där olika funktioner samverkar i en dynamisk och sammanlänkad struktur. Genom att förstå hur tidigare industriområden blivit integrerade delar av det urbana landskapet kan vi se hur de bidrar till en ny sorts stadsmiljö, där både historiska och moderna element samexisterar (Braae, 2015).

Industriarvets behandling som en del av det bredare kulturarvet har historiskt sett varit en utmanande process, särskilt med tanke på dess relativa närhet i tid. Det var inte förrän under 1900-talets senare del som industriella lämningar började betraktas som en del av kulturarvet i Sverige, särskilt under 1970-talet. Längre stod industrin, med dess fabriker och arbetarminnen, utanför vad som traditionellt definierades som kultur, delvis på grund av en uppfattning om att industri och kultur stod i motsats till varandra. Denna syn, där industri sågs som en symbol för modernitet och framtiden, bidrog till en viss tvekan att erkänna dess kulturella värde. När det industriella samhället övergick i en postindustriell era, förändrades synen på dess symbolik, vilket öppnade för en ny uppskattning av dess historiska och kulturella betydelse (Alzen, 1996).

År 1969 initierade Riksantikvarieämbetet tillsammans med landsantikvarierna ett projekt för att dokumentera områden med betydande kulturmiljövärden. Inriktningen var främst på platser med karaktär av riksintresse som var avsedda att bevaras för framtiden. Inom detta material var det dock sparsamt med industriella anläggningar; fokus låg mestadels på äldre fornlämningar och individuella byggnader snarare än på sammansatta industrimiljöer, vilka ofta utelämnades. De skyddade objekten innefattade sällan modernare industribyggnader utan begränsade sig till att omfatta vissa äldre bruksmiljöer från 1600-talet och 1700-talet (Alzen, 1996).

År 1972 presenterades förslag för en ny kulturpolitik i Sverige, där ett av de uttalade målen var att definiera statens ansvar för kulturarvet. Detta mål innebar att kulturpolitiken skulle fokusera på att vårda och levandegöra äldre tiders kultur. 1974 antogs detta mål tillsammans med sju andra kulturpolitiska mål. Genom dessa åtgärder började industrisamhällets utveckling värderas lika högt som de historiska verksamhetsområdena för adel, borgare, präster och bönder. I och med detta erkändes industrin formellt som en del av det kulturella arvet, vilket gav dess bevarande laglig grund (Alzen, 1996).

Industrilandskapens transformation till kulturarv innebär att vi måste överväga vilka delar av vårt industriella förflutna som bör bevaras. Musealt bevarande fokuserar på att bibehålla objekt i deras ursprungliga skick för att bevara autenticiteten. Underhåll involverar kontinuerlig vård för att upprätthålla och skydda objektets nuvarande skick mot förfall. Restaurering syftar till att återskapa objekt till ett tidigare tillstånd, vilket kan innebära att tidigare ändringar tas bort för att återgå till den ursprungliga designen eller funktionen. Återanvändning ger nya liv till gamla byggnader genom att omvandla dem till nya användningsområden som bostäder eller kontor, där ofta bara det yttre skalet bevaras medan interiören kan genomgå omfattande förändringar. Slutligen bidrar inventering och dokumentering till att samla in viktig information och kunskap om industriobjekten, vilket stödjer framtida bevarande och forskningsinsatser. Genom dessa metoder kan vi navigera i bevarandet av industriarvet på ett sätt som både respekterar dess historiska betydelse och tillgodoser samtida och framtida behov (Alzen, 1996).

3.3 Utmaningar vid restaurering och bevarande av kulturhistoriska byggnader

Människor har i alla tider underhållit och reparerat sina byggnader, men den moderna, ideologiskt grundade restaureringen började utvecklas i början av 1800-talet (Andersson, 2008). Vid den tiden behövde flera av de stora gotiska katedralerna i Europa, som de i Frankrike, Tyskland och England, omfattande reparationer. Dessa behov uppstod inte bara på grund av byggnadernas ålder utan också på grund av luftföroreningar som förvärrades av den industriella revolutionen, där förbränning av stenkolk ledde till försurning av stadsmiljöerna och en nedbrytning av byggnadsmaterial. Som svar på dessa utmaningar utvecklades nya restaureringstekniker, särskilt inom materialområdet. Man började experimentera med nya material för att förstärka byggnader och minimera framtida underhåll, exempelvis genom att ersätta kalkbruk med cement och järn med rostfritt stål (Andersson, Tord, 2008).

Materialkostnader utgör cirka 42 % av den totala byggkostnaden, vilket innebär att valet av material bör vara noggrant övervägt och användas på ett effektivt sätt (Burström, 2021). Hållbarhet i materialval handlar inte bara om valet av själva materialet, utan också om dess potential för återanvändning. Genom att återanvända byggnadsmaterial kan man avsevärt minska byggnadens klimatpåverkan och bevara jordens resurser. Enligt Cradle to Cradle-principen är det möjligt att minimera avfall och begränsa användningen av råvaror genom att tänka på hela byggnadens livscykel (Boverket, 2024). På lång sikt lönar det sig att investera i hållbara material av hög kvalitet, både för invändiga ytskikt och utemiljöer samt för stomme och fasad (Boverket, 2021).

Vid projektering av en byggnad är det avgörande att ha tillgång till information om olika byggnadsdelars miljöpåverkan. I Sverige används olika klassningssystem, såsom BREEAM och LEED, där materialval spelar en betydande roll. Vid valet av material i byggprojekt måste olika krav från byggherrar och myndigheter balanseras mot faktorer som beständighet, utseende och hållbarhet (Burström, 2021). Valet av material påverkar både anläggningskostnader samt drift- och underhållskostnader. Det är därför viktigt att optimalt integrera kvalitet och uppfyllande av krav vid materialval, för att säkerställa att byggnaden blir hållbar över tid.

Ett annat problem som uppstår vid bevaring och restaurering av äldre verksamhet och byggnader är hanteringen av farliga ämnen som asbest och bly. Dessa material användes allmänt för deras hållbarhet och isolerande egenskaper, men deras negativa hälsoeffekter blev kända först senare. Asbest, till exempel, var ett vanligt isoleringsmaterial fram till 1970-talet innan det upptäcktes att det kunde orsaka allvarliga lungsjukdomar som asbestos. Dessa föroreningar släpptes i marken utan att vida några åtgärder vilket berodde på att produktionen och effektiviteten var i fokus snarare än miljöskydd. När byggnader som innehåller dessa material ska restaureras, krävs specialiserade tekniker för att säkerställa säker borttagning och hantering, vilket ökar både komplexiteten och kostnaderna för projekten (Qazimi & Zorica, 2023). Det måste sägas till att under saneringsarbetet materialets samt

konstruktionens funktion återställs vilken leder till att byggnadens kulturhistoriska värde bevaras (Naturvårdsverket, 2005).

En annan utmaning som kan uppstå vid restaurering av kulturhistoriska byggnader, särskilt kyrkor och andra byggnader som används kontinuerligt, är en av de största utmaningarna att genomföra restaureringsarbeten utan att störa den pågående verksamheten. Detta är en betydande utmaning eftersom dessa byggnader ofta används för regelbundna aktiviteter som religiösa ceremonier eller samhällsevenemang, vilket gör att restaureringen måste ske på ett sätt som inte stör deras funktion (Patriquin Architects, 2019). För att minimera störningar måste restaureringsarbetet planeras i etapper. Detta innebär att delar av byggnaden stängs av medan arbetet pågår, samtidigt som andra delar hålls öppna för verksamhet. Detta tillvägagångssätt tillåter att verksamheten fortsätter utan stora avbrott.

3.4 Byggtekniska lösningar

följande kapitel tas åtgärder som tagits vid bevaring av Varvsstaden och restaurering av Lunds Domkyrka upp. En del åtgärder och lösningar har tagits fram med hjälp av litteraturstudie och resterande genom respondenternas svar.

3.4.1 Åtgärder vid restaurering av Lunds domkyrkan

Under restaureringen av Lunds domkyrkas torntak möttes flera tekniska utmaningar som krävde specifika och innovativa lösningar. En av de mest kritiska utmaningarna var att genomföra restaurering utan att störa den pågående verksamheten i kyrkan. För att hantera detta utvecklades en noggrann planering och samordning, vilket möjliggjorde att kyrkan kunde hålla öppet under större delen av restaureringsperioden, med endast kortvariga stängningar under de mest kritiska arbetsmomenten. (Respondent 1)

En annan betydande utmaning var att bevara byggnadens historiska autenticitet samtidigt som den anpassades till moderna säkerhets- och hållbarhetskrav. För att uppnå detta har takmaterialet bly bytts till ett mer miljömässigt material. Till det nya yttertaket valde man att använda en förtennad stålplåt som färgmässigt kunde jämföras med blyplåten vilken var nödvändig för att bibehålla den historiska karaktären. Detta gjordes för att det nya taket skulle smälta in sömlöst med det befintliga byggnadsskicket. (Börjsson, 2023)

En av de mest tekniskt utmanande aspekterna av projektet var restaureringen av torntaken. För att säkert lyfta ner och sedan återmontera taken utvecklades en skräddarsydd lyftanordning som kunde greppa takens stålstomme på flera strategiska punkter, vilket garanterade att hela strukturen förblev stabil under processen. Detta var särskilt viktigt för att förhindra skador på den känsliga strukturen under hanteringen. Dessutom krävde restaureringen av de ojämna murkrönen avancerade mätningar och justeringar genomfördes för att exakt återskapa den ursprungliga formen, vilket krävde en hög grad av precision och teknisk skicklighet. (Börjsson, 2023)

För att skydda de renoverade delarna mot framtida skador genomfördes ytterligare tekniska lösningar, såsom användningen av moderna material som epoxifärg för att förhindra rost på de gamla järnstrukturerna. Dessa tekniska lösningar integrerades med respekt för den

historiska byggnadens estetik, vilket säkerställde att de nya inslagen inte störde det visuella intrycket av kyrkan. (Börjsson, 2023)

Sammanfattningsvis innebar restaureringen av Lunds domkyrka en kombination av traditionella hantverksmetoder och modern teknik, noggrant anpassad för att möta både byggnadens historiska betydelse och moderna krav på säkerhet och hållbarhet. Dessa tekniska lösningar spelade en avgörande roll i att bevara och stärka domkyrkans struktur för framtida generationer.

3.4.2 Åtgärder vid bevarandet av Varvsstaden

När Varvsstaden skulle bevaras som en helhet, ställdes projektet inför flera byggtekniska utmaningar, särskilt i samband med materialval och hantering av förorenade material. En av de mest betydande byggnaderna i området, Gjuteriet, fungerar som ett utmärkt exempel för att belysa de specifika åtgärder som togs för att bevara dess historiska karaktär samtidigt som moderna behov och säkerhetsstandarder tillgodosågs.

Gjuteriet i Varvsstaden är en av de äldre industribyggnaderna som hade stor betydelse för Malmös industriella historia. När byggnaden skulle anpassas för modern användning, var det viktigt att säkerställa att dess kulturhistoriska värde bevarades. Ett av de första stegen i processen var att hantera de förorenade material som hade ansamlats under byggnadens långvariga användning som industri.

En av de största utmaningarna i projektet var att identifiera och sanera de föroreningar som fanns i byggnadens struktur och omgivande mark. Metoder som användes inkluderade både inkapsling och blästring, beroende på skadornas art och omfattning. **Inkapsling** är en metod som används för att förhindra spridning av föroreningar genom att kapsla in det förorenade materialet. Detta kan vara nödvändigt när man vill bevara det ursprungliga materialet i en byggnad, men där det finns farliga ämnen som inte får spridas till omgivningen. Vid inkapsling appliceras en tät barriär eller skyddsbeläggning över det förorenade området, vilket gör att föroreningarna hålls på plats och inte kan spridas till andra delar av byggnaden eller miljön. Å andra hand är **Blästring** en metod för att avlägsna förorenade skikt från en yta. Det innebär att man med högtryck sprutar små partiklar, vanligtvis sand eller annat material, mot ytan för att avlägsna smuts, färg, rost eller andra oönskade beläggningar. Blästring används där det är möjligt att ta bort föroreningar utan att skada den underliggande strukturen. Det är en effektiv metod för att rengöra ytor och förbereda dem för vidare behandling, såsom målning eller skyddsbeläggning (Naturvårdsverket, 2005).

Inkapsling valdes i de fall där det var nödvändigt att bevara det ursprungliga materialet, men där spridning av föroreningar behövde förhindras. Blästring användes där det var möjligt att avlägsna förorenade skikt utan att skada den underliggande strukturen. För att minimera påverkan på byggnadens historiska karaktär, användes särskilt utvalda material som inte skulle reagera negativt med det ursprungliga teglet och murbruket. Detta inkluderade miljövänliga och kemiskt kompatibla material som också uppfyllde moderna hållbarhetsstandarder (Naturvårdsverket, 2005).

Saneringen av marken och byggnaden innebär en kombination av traditionella och moderna metoder. Eftersom byggnaden hade utsatts för föroreningar under många år, var marken särskilt utsatt. Här valdes en kombination av schaktning och skyddsåtgärder, där förorenad jord avlägsnades och resterande mark behandlades för att förhindra vidare spridning av föroreningar (Amiri & Tamim, 2020).

3.5 Bevaringsprogram i lagstiftningen

I Sverige skyddas kulturarvet, inklusive det industriella kulturarvet, av lagar som Miljöbalken (MB, 1998:808), Plan- och bygglagen (PBL, 2010:900) och Kulturmiljölagen (KML, 1988:950). MB och PBL innehåller de grundläggande bestämmelserna för hur hänsyn ska tas till kulturvärden. MB har ett övergripande ansvar för att skydda landets värdefulla kulturmiljöer (Larsson T. B., 2020).

Ansvaret för att skydda kulturhistoriska värden fastställs i miljöbalken (MB). För att säkerställa att dessa värden integreras med allmänna intressen, ska en översiktsplan upprättas som inkluderar skyddet av kulturmiljön. Denna plan fungerar också som vägledning för beslut i andra lagar kopplade till miljöbalken. Miljöbalkens tredje kapitel handlar om hushållningen med mark- och vattenområden, där det ställs krav på att områden och miljöer med betydande kulturvärden ska skyddas mot påtaglig skada. Även områden som omfattar riksintressen skyddas från sådana åtgärder. I det fjärde kapitlet lyfts särskilt värdefulla områden fram (Boverket, 2023).

Plan- och bygglagen (PBL) innehåller bestämmelser som skyddar kulturarvet och säkerställer en långsiktigt hållbar livsmiljö. Detta innebär att främja goda sociala levnadsförhållanden och en hållbar miljö för både dagens samhälle och kommande generationer. Kulturmiljöer, som omfattar allt från enskilda objekt till större landskapsområden, är en del av den mänskligt påverkade fysiska miljön som värnas i lagen. PBL präglas av en helhetssyn på kulturmiljöer och kulturvärden, där även vardagliga miljöer anses viktiga att bevara. På lokal nivå betonas vikten av att skydda miljöer som är allmänt uppskattade. Lagen specificerar även att hänsyn ska tas till landskapsbilden och platsens natur- och kulturvärden, med bevarande av områden med särskilda historiska eller konstnärliga uttryck samt befintliga karaktärer (Boverket, 2023).

Enligt Kulturmiljölagen (1988:950) har länsstyrelsen det huvudsakliga ansvaret för att hantera kulturmiljöfrågor inom sitt län, medan Riksantikvarieämbetet har det övergripande ansvaret för tillsynen av kulturmiljöarbetet på nationell nivå. Lagen fastställer grundläggande regler för att skydda viktiga delar av vårt kulturarv, inklusive värdefull bebyggelse, fornlämningar, fornfynd, kyrkliga kulturminnen och specifika kulturföremål (Barkin, 2019).

Kulturmiljölagen (KML) syftar till att säkerställa att både nuvarande och framtida generationer har tillgång till ett brett utbud av kulturmiljöer. Kulturmiljön spelar en viktig roll i samhällsutvecklingen och bidrar till folkhälsa, friluftsliv och ekonomisk tillväxt över hela landet. Det är av nationellt intresse att skydda och vårda kulturmiljön, och både privatpersoner och myndigheter har ansvar att visa hänsyn till den. Vid planering och

genomförande av arbeten ska skador på kulturmiljön undvikas och begränsas. Länsstyrelsen fattar beslut om tillstånd enligt denna lag (Boverket, 2023).

Enligt de arkiven som vi har fått från respondenter har Lund domkyrkan och Varvsstaden i Malmö skyddats enligt kulturmiljölagen.

4 Resultat

I det här kapitlet presenteras en omfattande dokumentstudie samt intervjustudie.

4.1 Resultat av lunds domkyrkan som fallstudie

Lunds domkyrka, en av Sveriges mest kända och historiskt betydelsefulla byggnader, är en symbol för både stadens och landets rika kulturella och religiösa arv. Byggt i romansk stil, under 1100-talet har Lunds domkyrka stått som ett monument över medeltida arkitektur och hantverk. Genom århundradena har byggnaden genomgått flera restaureringar för att bevara dess struktur och skönhet samtidigt som den anpassats för moderna behov. Det senaste restaureringsprojektet syftar till att ytterligare stärka dess hållbarhet och tillgänglighet, och säkerställa att den förblir en vital del av Lunds kulturarv (Andre & Källen, 2023).

En av de viktigaste aspekterna av detta arbete har varit restaureringen av torntaken. Under 2022 inleddes arbetet med att restaurera domkyrkans torntak, ett omfattande projekt som syftar till att stärka byggnadens skydd mot väder och vind samt att bevara dess estetiska och historiska värden (Svenska Kyrkan, 2022). Arbetet omfattar både de yttre och inre delarna av torntaken, inklusive byte av takplåt, reparation av takstolar och förbättring av dräneringssystemen för att förebygga fuktskador. Denna restaurering har också inneburit att de ursprungliga kopparplåtarna byts ut mot nya, för att bättre motstå korrosion och andra skador (Persson, Sjöstrand, & Oskfred, 2023).

I den antikvariska rapporten berättar antikvariat Kerstin Borjesson (2023) om ändringarna som skytte under tiden vid Lunds Domkyrkan. År 1904–1905 genomfördes reparationer av torntaken efter omfattande läckage i yttertaket. De gjutna blyplåtarna som användes hade för stora dimensioner i förhållande till takets lutning, vilket resulterade i att plåtarna gled ner på grund av sin egen vikt. Dessutom fanns det brister i fogningsmetoderna. Vinden orsakade vibrationer som skapade små hål i blyplåtarna, vilka lagades genom att mindre blyplåtar löddes fast (Börjesson, 2023).

Under perioden 1908–1911 byttes tornhuvarnas blytak ut helt och hållet. Arbetet leddes av Domdeckermeister Anton Roseler från Köln, där det södra tornet täcktes om 1908 och det norra tornet 1910–1911. Renoveringen utfördes under ledning av Theodor Wählin. För att stärka blyplåtarna löddes en blyremsa på deras undersida, vilken sedan hamrades ned mot den underliggande plåten. Trots dessa åtgärder uppstod nya läckage efter några år, eftersom plåtarna fortfarande var för stora och sprack av sin egen tyngd (Börjesson, 2023).

År 1927 renoverades takfallen på kyrkans övriga tak. På 1930-talet togs kostnadsberäkningar fram för att byta ut torntaken, men arbetet genomfördes aldrig. Från 1950-talet och framåt har kontinuerliga lagningar genomförts på torntaken. En skadeinventering gjordes 1988 av Forsberg och Wikerstål arkitektkontor, där det konstaterades att en översyn av taken skulle behövas inom en snar framtid (Börjsson, 2023).

Blytaken på Lunds domkyrka har genom åren varit föremål för omfattande reparationer och kompletteringar, särskilt sedan 1930-talet. Den senaste reparationen fokuserade på att byta ut det gamla blytaket, som hade lidit av omfattande läckage och slitage, mot ett mer hållbart och modernt material – förtunnad stålplåt. Beslutet att byta material togs i ljuset av miljöbestämmelser som förbjöd användningen av bly, vilket krävde innovativa lösningar för att bibehålla byggnadens historiska estetik samtidigt som moderna säkerhetskrav uppfylldes (Börjsson, 2023).

Kulturellt har projektet bevarat en central del av Sveriges religiösa och historiska arv. Genom att restaurera och bevara domkyrkans konstverk och arkitektoniska detaljer har projektet säkerställt att framtida generationer kan uppskatta och lära sig om denna viktiga del av Sveriges historia (Svenska Kyrkan, 2022).

Genom att studera Lunds domkyrka, kommer denna uppsats att analysera hur kulturhistoriskt viktiga byggnader kan restaureras och anpassas för att möta samtida behov utan att förlora sin historiska karaktär. Detta fallstudie kommer att ge insikter i de specifika tekniska lösningar och bevarandemetoder som användes, och hur de kan tillämpas på liknande projekt i andra historiskt betydelsefulla byggnader.

4.2 Resultat av Varvsstaden som fallstudie

Varvsstaden i Malmö är ett framstående exempel på hur historiska industribyggnader kan omvandlas och bevaras för att möta moderna behov. Beläget i Malmös västra hamn, har Varvsstaden en rik historia som ett centralt område för skeppsbyggnad och industriell verksamhet, främst genom Kockums varv. Idag genomgår området en omfattande omvandling där gamla industribyggnader integreras i ett nytt, hållbart stadsutvecklingsprojekt (Varvsstaden, 2022).

Kockums historia är tätt sammanflätad med Malmös historia, och det gamla varvsområdet utgör en unik miljö i staden. Området, med sin docka, kajer, varvsbassäng och industribyggnader, bär tydliga spår av det förflutna. Idag är det en levande industrimiljö där historiens närvaro är starkt påtaglig.

Under större delen av 1900-talet var Malmö en betydande industristad. Då spelade Kockums industrier en nyckelroll i den utvecklingen. Utan Kockums skulle Malmö sannolikt aldrig ha vuxit till en stad av den storlek och betydelse som den har idag. Dessutom har Kockums bidragit till att göra Malmö den staden som den är nu (Lund, Lundberg, & Schlyter, 2007).

Företagets historia speglar på ett tydligt sätt industrialismens utveckling. Frans Suells förindustriella tobaksmanufaktur genererade kapital under tidigt 1800-tal, vilket sedan lade grunden för Kockums mekaniska verkstad och senare varvsverksamheten. Företaget upplevde en kraftig expansion, särskilt efter andra världskriget, men drabbades hårt av oljekrisen och den globala konkurrensen på 1970-talet, vilket ledde till dess nedgång (Lund, Lundberg , & Schlyter, 2007).

År 1962 var Kockums Malmös största arbetsplats med som mest 6000 anställda som hade olika etnicitet och bakgrunder såsom sydeuropeiska länder som exempelvis Jugoslavien. Kockums var ett framstående skeppsvarv i ett internationellt perspektiv samt så gjordeden en stor del av Malmö identitet (Lund, Lundberg , & Schlyter, 2007). I utredningen berättar Lund, Lundberg och Schlyter (2007) att byggnaderna på området har uppförts gradvis under en period som sträcker sig över mer än hundra år, vilket tydligt speglar både Kockums expansiva verksamhet och varvsindustrins långa kontinuitet på platsen. De befintliga byggnaderna i området är uppförda mellan 1910-talet och 1980-talet. De är oftast byggda i rött tegel medan de yngre byggnaderna från senare perioder ofta har fasader av plåt. Byggnadernas storlek varierar, där de äldre konstruktionerna vanligtvis är

Figur 5: Dockan. ©Hussein El-alawi

mer småskaliga, medan de stora hallbyggnaderna från efterkrigstidens massproduktion är betydligt mer voluminösa. Dessutom, finns strukturer som är äldre än de nuvarande byggnaderna, med dockan (Figur 4) från 1857 som det mest framstående exemplet, bevarad i mycket gott skick (Lund, Lundberg , & Schlyter, 2007).

Det berättas vidare i utredningen att Kockums gamla varvsområde är idag en aktiv industrimiljö, något som är av stor betydelse ur ett kulturmiljöperspektiv. För att bevara en byggnad eller miljö är det viktigt att den behåller en funktion, och helst att den ursprungliga funktionen bibehålls. Detta gör att byggnaden kan fortsätta att leva och förändras på ett naturligt sätt över tid (Lund, Lundberg , & Schlyter, 2007).

Samtidigt står Kockumsområdet inför kommande förändringar, där de nuvarande industrierna förväntas lämna platsen inom några år. När man nu planerar att omvandla området till nya användningsområden, är det avgörande att se kulturhistorien som en tillgång. De unika egenskaperna hos industribyggnaderna kan, i kombination med moderna tillägg och nya verksamheter, skapa en ”spännande och stimulerande miljö”: ”Industribyggnaderna med sin speciella karaktär har kvaliteter som i kombination med moderna tillägg och nya verksamheter kan resultera i en spännande och stimulerande miljö”, kan det läsas i utredningen (Lund, Lundberg , & Schlyter, 2007).

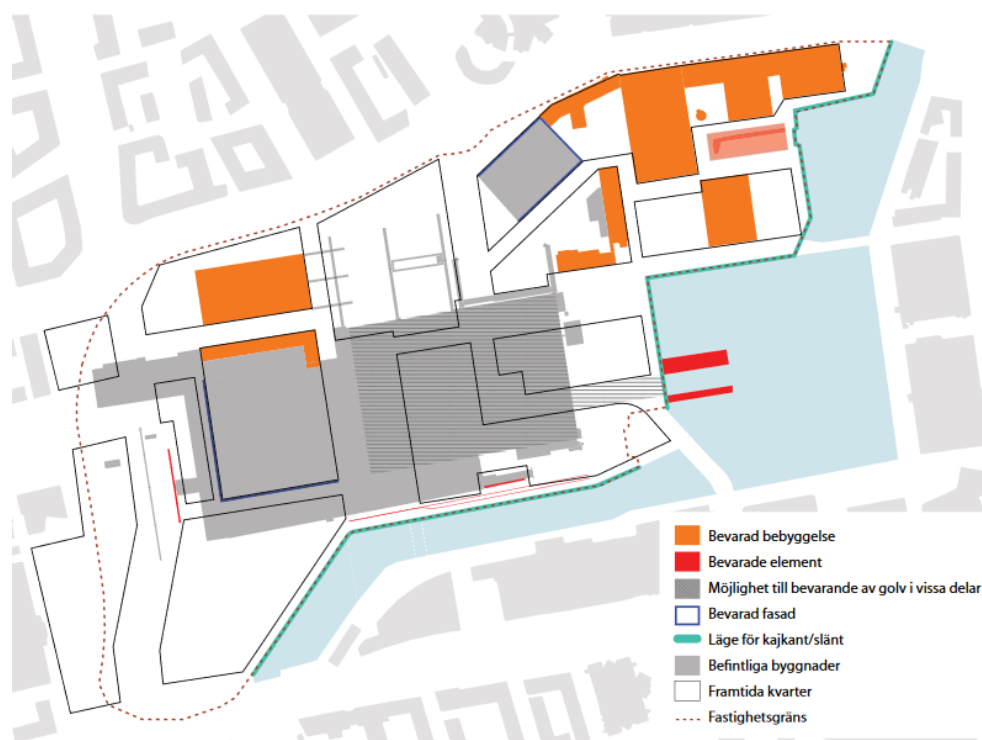
För att kunna återanvända de gamla byggnaderna har omfattande demonterings- och saneringsarbeten genomförts. Detta inkluderar borttagning av förorenade material och strukturella förbättringar för att göra byggnaderna säkra och funktionella för modern användning (Varvsstaden, 2023).

Gjuteriet är en av de mest ikoniska byggnaderna i Varvsstaden som genomgått omfattande renoveringar. Detta har syftat till att bevara byggnadens industriella karaktär samtidigt som den anpassats för moderna behov. Gjuteriet kommer att användas för en blandning av kommersiella och kulturella ändamål, vilket bidrar till att skapa en levande och dynamisk stadsdel (Varvsstaden , 2023).

Hållbarhet är en central del av bevaringsprojektet. Genom att integrera miljövänliga byggmaterial och energieffektiva tekniker har projektet minskat sin miljöpåverkan. Peab Fastighet har varit en drivande kraft i att säkerställa att hållbarhets principer genomsyrar hela utvecklingen av Varvsstaden (PEAP företaget, 2023).

Projektet har involverat lokalsamhället genom workshops, offentliga möten och samarbeten med lokala kultur- och föreningsliv. Detta har inte bara stärkt den lokala förankringen utan också säkerställt att de förändringar som genomförs möter samhällets behov och önskemål (Malmö staden, 2024).

Bevaringsprojektet i Varvsstaden har medfört flera betydande fördelar, både ekonomiska och kulturella. Genom att omvandla de historiska industribyggnaderna till moderna bostäder, kontor och kulturutrymmen har området fått nytt liv och lockat både företag och invånare till stadsdelen. Denna omvandling har bidragit till ökad ekonomisk aktivitet och sysselsättning, samtidigt som det har bevarat Malmös industriella arv (Culture EU, 2023).

Figur 6: Befintliga hela byggnader och fasader markerade på med orange respektive lila färg ska bevaras.

Valet av Varvsstaden är grundat på faktum att projektet är ett exemplariskt fall av hur historiska byggnader kan återanvändas för att skapa moderna, hållbara stadsdelar som både respekterar och bevarar kulturarvet. Genom att kombinera traditionella byggnadstekniker med moderna hållbarhetslösningar och engagera lokalsamhället har projektet inte bara bevarat Malmös industriella historia utan också bidragit till stadens framtida utveckling.

4.3 Dokumentstudie

Denna litteratur- och dokumentstudie har undersökt de olika aspekterna av bevarande och restaurering av kulturhistoriska byggnader, med särskilt fokus på Lunds domkyrka och Varvsstaden i Malmö. Resultaten av studien betonar vikten av att förstå och integrera kulturhistoriska värden, både vad gäller den fysiska byggnaden och dess roll i att forma identitet och verksamhet i samhället.

Lunds domkyrka, en av Sveriges mest betydelsefulla kyrkobyggnader, har genomgått flera omfattande restaureringar för att bibehålla sin strukturella integritet och samtidigt bevara dess kulturhistoriska värde. Ett centralt resultat från studien är hur restaureringen av domkyrkans torn tak illustrerar behovet av att balansera moderna tekniska krav med byggnadens historiska karaktär. Under restaureringsprocessen har man varit noggrann med att ersätta gamla material som blyplåtar med moderna alternativ som uppfyller nutida miljöstandarder, samtidigt som man har bevarat den estetiska och historiska integriteten hos byggnaden (Börjesson, 2023).

Domkyrkans roll som en central samlingspunkt för lokalsamhället och dess identitet har också varit en viktig aspekt av bevarandearbetet. Genom att bevara kyrkans historiska utseende och funktion har man inte bara skyddat en viktig byggnad, utan också säkerställt att den fortsätter att vara en levande del av stadens kulturarv. Detta förstärker kopplingen mellan

byggnaden och dess omgivning, där den fungerar som en symbol för både historisk kontinuitet och kulturell identitet (Riksantikvarieämbetet, 2005).

Varvsstaden i Malmö representerar en annan typ av bevarandearbete, där industriella byggnader integreras i en modern stadsutveckling. Dokumentstudierna visar att bevarandet av industriella kulturarv som Varvsstaden inte bara handlar om att skydda fysiska strukturer, utan också om att skapa ett dynamiskt stadsområde som återspeglar både historia och modernitet. Bevarandet av Varvsstadens byggnader har skett genom en noggrann balansgång mellan att bevara byggnadernas historiska karaktär och att omvandla dem för att möta nutida behov, såsom bostäder, kontor och kulturella utrymmen (Varvsstaden, 2023).

Det industriella arvet i Varvsstaden har också en betydande roll i att forma Malmös identitet. Genom att bevara och integrera dessa byggnader i stadslandskapet har man säkerställt att Malmös industriella historia förblir en del av stadens kulturella och sociala identitet. Detta understryker vikten av att se kulturhistoriska värden som en tillgång, inte bara för att bevara historia, utan också för att främja en hållbar stadsutveckling som är djupt förankrad i platsens unika historia (Alzen, 1996; Riksantikvarieämbetet, 2005).

Studien har också betonat hur kulturhistoriska byggnader bidrar till att forma och upprätthålla lokal identitet och verksamhet. Kyrkor som Lunds domkyrka fungerar inte bara som religiösa och kulturella centra utan också som symboler för samhällets historiska kontinuitet och kulturella sammanhang. Dessa byggnader hjälper till att upprätthålla en gemensam identitet genom generationer och fungerar som fysiska manifestationer av en plats historiska utveckling och kulturella värden.

På liknande sätt har industriområden som Varvsstaden visat sig vara viktiga för att upprätthålla och stärka den lokala identiteten genom att bevara och integrera historiska strukturer i det moderna stadslandskapet. Detta visar att bevarande inte bara handlar om att skydda byggnader, utan också om att säkerställa att dessa byggnader fortsätter att spela en aktiv roll i att forma och bevara lokal identitet och kultur.

4.4 Intervjuer

Här presenteras resultaten från de semistrukturerade intervjuerna som har genomförts med R1 (Konstruktör) från Tyrens, R2 (Antikvarie) från Region Skåne museet och R3 (projektchef infrastruktur) Varvsstaden AB

4.4.1 Resultat från Intervjuer – Lunds Domkyrka

I detta avsnitt presenteras de insikter som erhållits från intervjuer med två aktörer involverade i restaureringsprojektet av Lunds domkyrka. Fokus ligger på att belysa de tekniska utmaningar, metoder och tekniker som använts, samt de kulturella och samhällsliga aspekterna av bevarandet av denna historiskt betydelsefulla byggnad. Varje respondent har delat sina unika perspektiv och erfarenheter kring dessa frågor.

Vilka utmaningar och specifika behov uppkommer vid restaureringen av en historisk byggnad som Lunds domkyrka?

R1 beskrev att en av de största utmaningarna var att genomföra restaureringsarbeten utan att störa kyrkans pågående verksamhet. Genom noggrann samordning och planering kunde man minimera störningarna och begränsa kyrkans stängning till endast några få timmar under vissa arbetsmoment. Denna utmaning krävde stor flexibilitet och förmåga att arbeta effektivt

inom snäva tidsramar. R2 framhöll att restaureringen av torntaken innebar särskilda tekniska svårigheter, bland annat hanteringen av byggnadens åldrande järnstrukturer som hade rostade över tid. Det var en kritisk utmaning att åtgärda dessa skador utan att skada de omgivande historiska elementen, vilket krävde stor precision och teknisk skicklighet. R2 betonade även vikten av att säkerställa att byggnadsmaterial transporterades på ett sätt som bevarade kyrkans strukturella integritet, särskilt med tanke på de 212 stegen som arbetarna var tvungna att bära material uppför.

Vilka metoder och tekniker används vanligtvis vid restaurering av äldre byggnader, och hur skiljer sig dessa från moderna byggnadstekniker?

R1 betonade användningen av traditionella hantverksmetoder, såsom stenhugning och timmerhantverk, för att bevara byggnadens autenticitet. Dessa metoder kräver mer erfarenhet och skicklighet än moderna byggnadstekniker och är därför mer komplexa att genomföra. Dessutom nämndes användningen av moderna tekniker där traditionella material, som bly och järn, kombinerades med nya material som epoxifärger för att skydda mot korrosion. R2 förklarade att vid restaureringen av Lunds domkyrka användes en kombination av traditionella och moderna metoder. Blästring och målning av de historiska järnstrukturerna var centrala delar av restaureringen, där särskild hänsyn togs till att bevara så mycket av det ursprungliga materialet som möjligt. Denna respondent underströk skillnaden mellan äldre och moderna tekniker genom att påpeka att moderna tekniker ofta fokuserar på effektivitet och kostnadsbesparingar, medan äldre tekniker är mer arbetsintensiva men nödvändiga för att bevara byggnadens historiska karaktär.

Hur balanserar man bevarande av historisk autenticitet med behovet av modernisering och funktionell användning av byggnaden?

R1 förklarade att balansen mellan bevarande och modernisering uppnåddes genom noggrann dokumentation och bevarande av de ursprungliga arkitektoniska detaljerna, samtidigt som moderna lösningar införlivades för att säkerställa byggnadens långsiktiga hållbarhet och funktionalitet. Detta innebar att moderna klimatanläggningar och brandskyddssystem installerades på ett sätt som inte visuellt störde den historiska strukturen. R2 betonade vikten av att integrera moderna lösningar som är anpassade till de gamla byggnadselementen, utan att störa byggnadens historiska autenticitet. Genom att använda tekniker som är osynliga för blotta ögat, såsom interna isoleringssystem och dolda ventilationskanaler, kunde byggnaden moderniseras utan att förlora sin historiska karaktär.

Vilken roll spelar bevarande av kulturarv och historisk arkitektur i dagens samhälle, och varför är det viktigt att bevara byggnader som Lunds domkyrka för framtida generationer?

R1 framhöll att bevarandet av kulturarv och historisk arkitektur är avgörande för att upprätthålla samhällets kollektiva minne och identitet. Dessa byggnader fungerar som påminnelser om vårt förflutna och bidrar till en kontinuitet mellan generationer. Genom att bevara sådana strukturer säkerställs att framtida generationer kan uppleva och lära sig av vår historia. R2 underströk byggnadens kulturella och estetiska betydelse, som går bortom dess ursprungliga religiösa funktion. Bevarandet av Lunds domkyrka säkerställer inte bara att

historien förblir levande, utan också att byggnaden fortsätter att vara en symbol för både lokal och nationell identitet. R2 framhöll också att Lunds domkyrka, med sin imponerande arkitektur och långa historia, fungerar som en viktig kulturell symbol för både staden och landet. Bevarandet av kyrkan är inte bara ett sätt att hedra vårt förflutna, utan det hjälper också att stärka den kulturella identiteten för nuvarande och kommande generationer. Kyrkan erbjuder en fysisk länk till tidigare epoker, vilket gör det möjligt för människor att förstå och uppskatta den historiska kontinuiteten.

Kan du dela med dig av några specifika exempel eller projekt relaterade till restaureringen av Lunds Domkyrka som du har varit involverad i och vad de har inneburit för dig och ditt team?

R1 diskuterade det komplicerade projektet med att restaurera torntaken, vilket innebar stora utmaningar vad gäller säkerhet och precision. Att lyfta ner och återställa torntaken krävde en skraddarsydd lyftanordning som kunde hantera den stora vikten och samtidigt skydda byggnadens strukturella integritet. Detta projekt visade vikten av att kombinera traditionella hantverksmetoder med modern teknik för att uppnå ett resultat som både bevarar och förnyar. R2 fokuserade på restaureringen av de gamla järnstrukturerna, där rostskador hade orsakat betydande problem. Genom att blästra och måla om järndelarna med epoxifärg kunde teamet säkerställa att strukturerna skyddades mot ytterligare nedbrytning, samtidigt som de bevarade byggnadens historiska utseende. Detta arbete var särskilt utmanande på grund av de begränsade tillgångsmöjligheterna och krävde en hög grad av precision och tålmod från alla inblandade

4.4.2 Resultat från Intervjuer – Varvsstaden

Detta avsnitt presenterar resultaten från de intervjuer som genomförts med aktören i Varvsstaden-projektet, där fokus låg på att förstå de tekniska och bevarandemässiga utmaningar samt möjligheter som projektet har ställts inför.

Hur stort område rymmer Varvsstaden?

R3 svarade att Varvsstaden täcker ett område på ungefär 20 hektar, vilket omfattar den gamla varvsmarken i centrala Malmö. Detta stora område, som tidigare var en central plats för skeppsbyggnad, erbjuder en unik möjlighet att omvandla en historiskt betydande plats till en modern stadsdel, samtidigt som man bevarar dess kulturella och industriella arv.

Hur kom idén till att omvandla Varvsstaden till en modern stad och varför var det viktigt att bevara vissa byggnader?

R3 förklarade att idén att omvandla Varvsstaden uppstod som ett svar på behovet av att återanvända ett stort industriområde i centrala Malmö, vilket hade blivit övergivet efter Kockums varvsnedläggning. Bevarandet av vissa byggnader var av avgörande betydelse för att upprätthålla Malmös industriella historia och identitet. De historiska byggnaderna bidrar till att bibehålla områdets karaktär och autenticitet, vilket skapar en dynamisk och kulturellt rik miljö som återspeglar stadens förflutna och nutid.

Vilka specifika mål och visioner satte planprogrammet från 2011 för utvecklingen av Varvsstaden, och hur har dessa uppnåtts?

R3 betonade att visionen för Varvsstaden konkretiserades genom tre byggstenar: stråk, platser och bebyggelse. Dessa element var designade för att integrera Varvsstadens unika kontraster mot övriga Malmö, såsom tät och grön, lokal och global. Visionen var att skapa en stadsdel där den historiska industrimiljön skulle samspela med moderna urbana funktioner. Genom att noggrant bevara och restaurera gamla industribyggnader, samtidigt som nya byggnader uppfördes, har dessa mål till stor del uppnåtts.

Var det viktigt att behålla en industrikaraktär i staden, med tanke på stadens historia?

R2 förklarade att det var mycket viktigt att behålla industrikaraktären i Varvsstaden. Platsens historia betraktades som en tillgång, och målet var att säkerställa att denna historia skulle förbli avläsbar även efter omvandlingen. Genom att bevara och integrera de gamla industribyggnaderna har områdets historiska karaktär kunnat bibehållas, vilket också har gett Varvsstaden dess unika identitet.

Hur har hållbarhet integrerats i byggnadsprocesserna, och vilka specifika hållbarhetslösningar har implementerats i Varvsstaden?

R3 lyfte fram att hållbarhet har varit en central del av Varvsstadens utveckling. Genom att prioritera förtätning och utbyggnad i kollektivtrafiknära områden har man bidragit till att uppfylla stadens hållbarhetsmål. Specifika hållbarhetslösningar inkluderade användning av miljövänliga byggmaterial, energieffektiva tekniker och innovativa lösningar för att hantera avfall och resurser. Detta har säkerställt att Varvsstaden inte bara bevarar sitt historiska arv utan också möter framtidens krav på hållbarhet.

Vilka tekniska utmaningar har ni stött framför när det kommer till bevarandet av byggnaderna?

R3 betonade att ett av de största tekniska problemen var att hantera byggnadernas strukturella stabilitet. Många av de gamla industribyggnaderna hade stått övergivna under lång tid, vilket ledde till försvagad strukturell integritet. För att hantera detta installerades interna stålramar för att stödja och förstärka de gamla tegelväggarna, utan att påverka byggnadernas historiska utseende. Andra utmaningar inkluderade att uppgradera byggnaderna till moderna standarder för energi och miljö, samt att säkerställa att de uppfyller moderna brandsäkerhetskrav.

Vid kulturhistoriska byggnader i befintligt industriområde som ska omplaceras, rådfrågar man experter?

R3 konfirmerade att när det gäller omplacering av kulturhistoriska byggnader i ett befintligt industriområde är det avgörande att involvera antikvarier och arkitekter med specialisering inom kulturmiljö. Dessa experter bedömer byggnadens kulturhistoriska värde och ger råd om hur omplaceringen kan genomföras på ett sätt som minimerar skador och bevarar byggnadens historiska betydelse.

Hur är det generellt i landet, är det viktigt att bevara industrihistoria i så stor utsträckning det går?

R3 förklarade att det är inte alltid möjligt att bevara alla kulturhistoriska byggnader, särskilt inte i områden där det inte finns en marknad för dem. Men i stora städer, där det finns ett ekonomiskt värde i att behålla fastigheterna, är det ofta en prioritet att bevara och återanvända industribyggnader. I Varvsstaden har detta varit en central del av projektet.

Kan du berätta om den mest intressanta byggnaden som har bevarats i Varvsstaden?

R3 svarade att verkstadshallen är en av de mest intressanta byggnaderna i Varvsstaden. Ursprungligen använd för skeppsbyggnad och reparationer, har den idag restaurerats och anpassats för nya funktioner som kontor och kulturevenemang. Den behåller sin historiska karaktär samtidigt som den har blivit en levande del av den nya stadsdelen.

Kan du berätta om alla byggnader och delar som bevarats i Varvsstaden och hur ni bevarade dess karaktär?

R3 berättade att flera viktiga byggnader och strukturer har bevarats i Varvsstaden, inklusive Verkstadshallen, kajerna, traverserna och torrdockorna. I varje fall har bevarandet handlat om att bibehålla så mycket som möjligt av deras ursprungliga karaktär, samtidigt som de har anpassats för moderna funktioner. Detta har inneburit en kombination av restaurering och adaptiv återanvändning, vilket har gjort det möjligt för dessa byggnader att förbli funktionella och relevanta i en modern stadsdel.

Vilka specifika svårigheter ställdes ni inför i projektet och hur hanterades de?

R3 förklarade att flera komplexa utmaningar uppstod under arbetets gång. Bland de mest framträdande var hanteringen av markföreningar, ett vanligt problem i områden med en långvarig industriell historia. Respondenten beskrev hur dessa föreningar krävde omfattande saneringsinsatser, vilket var nödvändigt för att säkerställa att området skulle vara säkert och hållbart för framtida användning. Vidare betonade respondent 3 att bevarandet av historiska byggnader innebar en noggrann och känslig restaureringsprocess för att bevara byggnadernas historiska värde, samtidigt som de anpassades för moderna användningar. Slutligen identifierade respondenten också integrationen av modern infrastruktur i det historiska området som en betydande utmaning. Genom noggrann planering och samarbete med experter kunde dessa utmaningar dock överkommas.

Hur viktigt är det historiska värdet av byggnaden jämfört med funktionen?

R3 betonade att det estetiska värdet av de historiska byggnaderna var avgörande för deras fortsatta funktion och integration i stadsbilden. Respondenten påpekade att de historiska byggnadernas estetiska kvaliteter bidrog till en variation i stadsbyggnaden som var mycket uppskattad och värdefull för den övergripande stadsutvecklingen.

Vilka specifika program eller regler följde ni för att värdera hur betydelsefull eller historiskt viktigt varje byggnad är?

R3 förklarade att projektet strikt följde riktlinjer som Kulturmiljölagen och Riksantikvarieämbetets riktlinjer, samt Malmös egna kulturmiljöprogram. Respondenten betonade att dessa regler och riktlinjer var avgörande för att säkerställa att byggnaderna som

hade störst historiskt värde bevarades på ett korrekt och respektfullt sätt. Dessutom betonade respondent 3 vikten av att genomföra samråd med experter under hela processen.

Vad anser ni om byggnadskraven och Boverkets byggregler i ombyggnationer och andra användningar vid industribyggnader?

R3 lyfte fram de utmaningar som uppstod när moderna byggkrav skulle uppfyllas utan att kompromissa med byggnadernas historiska karaktär. Respondenten förklarade att det ofta behövdes anpassade lösningar eller till och med dispens från vissa krav för att kunna balansera moderna standarder med bevarandet av de unika historiska egenskaperna. Trots dessa utmaningar lyckades projektet på ett framgångsrikt sätt integrera moderna krav med respekt för byggnadernas historiska värde.

5 Analys och Diskussion

Denna analys utforskar utmaningar och möjligheter i bevarandet och anpassningen av Sveriges kulturarvsbyggnader med särskilt fokus på Lunds Domkyrka och Varvsstaden. I linje med tidigare teoretiska ramverk om kulturarv, bevarande och adaptiv återanvändning, sammanförs resultaten från dokumentstudierna med insikter från intervjuer med nyckelaktörer för att ge en helhetsbild av hur dessa byggnader har anpassats till moderna krav utan att förlora sina historiska och kulturella värden.

5.1 Anpassning av Sveriges kulturarvsbyggnader till Moderna Behov: En Balansgång

I Lunds Domkyrka och Varvsstaden har bevarandet av kulturhistoriskt värde och platsidentitet varit centrala teman genom hela restaurerings- och anpassningsprocessen. Teorier om kulturarv betonar att det inte bara är de fysiska strukturerna som ska skyddas, utan även de immateriella aspekterna såsom berättelser, sociala minnen och identitet (Tuan, 1977; Proshansky, Fabian & Kaminoff, 1983). Dessa aspekter är grundläggande i både restaureringen av Lunds Domkyrka och omvandlingen av Varvsstaden.

Vid Lunds Domkyrka illustrerar restaureringen av torntaken hur modern teknik och traditionella hantverksmetoder kan kombineras för att bevara byggnadens historiska autenticitet samtidigt som man möter moderna säkerhets- och miljökrav. Valet av förtennad stålplåt istället för bly visar hur teorin om adaptiv återanvändning tillämpas, där man anpassar byggnaden för att möta nya funktionella och miljömässiga krav utan att kompromissa med dess historiska värde (Häggman, 2022). Detta val säkerställer att byggnadens estetiska och kulturella integritet bevaras, vilket bekräftar teorin om att bevarandet måste inkludera både fysiska och immateriella värden (Riksantikvarieämbetet, 2023).

Intervjuerna med R1 och R2 från Lunds Domkyrka stöder denna analys. R1 betonade vikten av att använda traditionella hantverksmetoder som stenhuggning och timmerhantverk för att säkerställa att byggnadens autenticitet och historiska karaktär bevaras. Dessa metoder är

avgörande för att upprätthålla byggnadens platsidentitet och koppling till tidigare generationers hantverk och byggnadstraditioner, i linje med teorin om platsidentitet (Relph, 1976). Som framgår av intervjuerna har denna balans mellan tradition och modernitet varit avgörande för att säkerställa att domkyrkan kan fortsätta att fungera som en central religiös och kulturell plats i Lund, samtidigt som den möter nutida krav på säkerhet och hållbarhet.

I Varvsstaden framträder en liknande dynamik, men i en industriell kontext. Här har man använt en kombination av traditionella metoder, såsom blästring och sanering, tillsammans med moderna tekniker som inkapsling för att hantera de föroreningar som fanns i både byggnadens struktur och den omgivande marken. Dessa metoder är viktiga exempel på hur man inom industriellt kulturarv kan säkerställa att byggnadernas materiella och immateriella värden bevaras (Larsson T. B., 2020). Dokumentationen från Riksantikvarieämbetet och intervjuerna med R3 visar att saneringen var särskilt viktig i projektet med Gjuteriet, en av de äldsta byggnaderna i området. Här kombinerades blästring för att avlägsna förorenade ytskikt med inkapsling för att skydda de ursprungliga materialen och säkerställa att de förorenade ämnena inte spreds ytterligare (Naturvårdsverket, 2005).

R3 betonade att utmaningen inte bara handlade om att rena byggnaden från föroreningar, utan också om att bevara byggnadens kulturhistoriska karaktär genom att använda kemiskt kompatibla material för att säkerställa att de nya tilläggen inte skadade den befintliga strukturen. Denna balans mellan bevarandet av byggnadens autenticitet och anpassningen till moderna krav på säkerhet och miljöstandarder speglar teorin om adaptiv återanvändning, där gamla byggnader ges nya liv genom försiktig anpassning och modernisering utan att deras kulturhistoriska värden går förlorade (Walldén, 2014).

5.2 Utmaningar och Möjligheter i Bevarandet av Sveriges Kulturarvsbyggnader

Utmaningarna som framkommer i dokumentstudierna och intervjuerna understryker komplexiteten i att balansera bevarande och modernisering. Teorier om kulturarv framhåller att bevarandet inte bara handlar om att skydda det förflutna, utan också om att anpassa det för framtiden (Riksantikvarieämbetet, 2023). Detta är särskilt tydligt i fallet med Lunds Domkyrka, där behovet av att bevara byggnadens historiska autenticitet har stått i kontrast till kraven på att uppfylla moderna säkerhetsstandarder, såsom brand- och klimatsystem. Enligt R1 och R2 krävde detta en noggrann balans mellan traditionella tekniker och moderna lösningar för att säkerställa att byggnadens historiska värden inte gick förlorade, vilket är i linje med teorier om hållbarhet och byggnadsvård (Arvidsson & Farsäter, 2011).

I Varvsstaden illustrerar utmaningarna med markföroreningar och behovet av att integrera modern infrastruktur i en historisk miljö hur man ibland behöver ansöka om dispenser för att balansera mellan moderna byggkrav och bevarandet av byggnadernas historiska karaktär. R3 förklarade hur projektet var tvunget att följa strikta riktlinjer från Kulturmiljölagen och Riksantikvarieämbetet, men att de ibland behövde ansöka om undantag för att kunna fullfölja moderniseringar som krävdes för att göra området funktionellt och hållbart för framtida användning. Denna flexibilitet i tolkningen av lagstiftningen är ett exempel på hur adaptiv

återanvändning fungerar i praktiken, där byggnader måste kunna anpassas för att fortsätta vara funktionella i ett föränderligt samhälle (Häggman, 2022).

Samtidigt framgår det tydligt att byggnadskraven, såsom de specificeras av Boverket, fungerar både som stöd och hinder i dessa projekt. Å ena sidan är dessa regler nödvändiga för att skydda säkerheten och hållbarheten i byggnaderna, men å andra sidan kan de också vara begränsande när det gäller att bevara byggnadernas historiska estetik och funktionalitet. R3 beskrev hur de ibland var tvungna att söka dispens från specifika byggregler för att kunna bibehålla byggnadernas ursprungliga utseende och karaktär, vilket bekräftar teorin om att bevarandet av kulturarv ofta kräver en flexibel tolkning av moderna standarder (Arvidsson & Farsäter, 2011).

5.3 Slutsatser

Den samlade analysen av Lunds Domkyrka och Varvsstaden visar att teorier om kulturarv, platsidentitet, bevarande och adaptiv återanvändning inte bara är relevanta utan också nödvändiga för att förstå de komplexa utmaningar som uppstår vid bevarandet och anpassningen av historiska byggnader. Genom att kombinera dessa teoretiska ramverk med praktiska exempel från dokumentstudier och intervjuer framgår det att en noggrann balans mellan traditionella tekniker och moderna lösningar är avgörande för att säkerställa att dessa byggnader kan fortsätta att vara en aktiv del av samhällets utveckling utan att förlora sin historiska och kulturella betydelse.

6 Slutsatser

6.1 Hur kan svenska kulturarvsbyggnader anpassas till moderna behov utan att förlora sitt kulturhistoriska värde?

Slutsatsen för denna frågeställning belyser vikten av en noggrann balans mellan bevarande och modernisering. Genom fallstudierna av Lunds domkyrka och Varvsstaden framgår det att kulturarvsbyggnader kan anpassas till moderna behov genom en kombination av traditionella hantverksmetoder och moderna teknologier. Detta tillvägagångssätt säkerställer att byggnadernas historiska karaktär bevaras samtidigt som de uppfyller dagens krav på funktionalitet och hållbarhet. För Lunds domkyrka innebär detta att moderna material, som förtennad stålplåt, användes i restaureringen av torntaken för att uppnå både hållbarhet och estetisk överensstämmelse med byggnadens historiska utseende. I Varvsstaden integrerades industribyggnadernas unika arkitektur i den nya stadsdelen, vilket bibehöll deras historiska karaktär samtidigt som de anpassades för moderna användningsområden. Denna metod visar att det är möjligt att modernisera svenska historiska byggnader på ett sätt som respekterar och bevarar deras kulturhistoriska värde.

6.2 Vilka specifika utmaningar och möjligheter finns i bevarandet av Sveriges kulturarvsbyggnader?

Slutsatsen för denna frågeställning visar att bevarandet av kulturarvsbyggnader i Sverige står inför både tekniska och praktiska utmaningar, men även stora möjligheter. Utmaningar som identifierats inkluderar att upprätthålla byggnaders strukturella integritet, hantera föroreningar i mark och byggnadsmaterial, samt att integrera moderna krav som energi- och brandsäkerhetsstandarder utan att kompromissa med den historiska karaktären. I Lunds domkyrka krävde detta exempelvis hantering av rostskador på järnstrukturerna och införande av moderna ventilations- och klimatsystem utan att påverka byggnadens historiska estetik. Varvsstadens omvandling visar också på möjligheterna i att bevara och återanvända historiska industribyggnader för att skapa dynamiska och kulturellt rika stadsområden. Detta bekräftar att, trots de många utmaningarna, är det fullt möjligt att bevara kulturarvsbyggnader på ett sätt som både bevarar deras historiska värden och främjar deras användning i ett modernt samhälle.

6.3 Framtida studier

Under genomförandet av denna studie har flera hinder och begränsningar identifierats, vilka indikerar behovet av framtida forskning för att ytterligare fördjupa förståelsen av hur svenska historiska byggnader kan bevaras och anpassas till moderna krav.

Ett av de mest betydande hindren var den begränsade tillgången till detaljerade tekniska data och specifikationer kring de metoder och material som används vid restaureringar av kulturarvsbyggnader. Detta försvårade en fullständig teknisk analys av bevarandeprocesser och påverkade möjligheten att dra djupgående slutsatser om de mest effektiva lösningarna. För framtida studier skulle det vara värdefullt att ha tillgång till mer detaljerad teknisk information, särskilt kring de specifika material och tekniker som används vid restaureringar av historiska byggnader.

En annan utmaning var den begränsade möjligheten att jämföra olika fallstudier på grund av deras unika karaktär och de olika kontextuella faktorer som påverkade varje projekt. För att överkomma detta i framtida forskning kan en bredare komparativ studie utföras, där fler historiska byggnader från olika regioner och med olika funktioner undersöks. Detta skulle möjliggöra en mer omfattande förståelse av de generella utmaningar och möjligheter som finns i bevarandet av Sveriges kulturarvsbyggnader.

Vidare har studiens fokus på två specifika fall begränsat möjligheten att utforska de olika lagstiftningsmässiga och administrativa hinder som kan påverka bevarandeprojekt i Sverige. Framtida forskning kan med fördel inkludera en mer djupgående analys av hur nationella och kommunala regler och riktlinjer påverkar bevarandet av kulturarv, samt hur dessa lagar kan förbättras för att underlätta bevarandet av historiska byggnader.

En annan utmaning som identifierades var den begränsade möjligheten att genomföra fler intervjuer. Intervjuerna i denna studie var begränsade till ett fåtal aktörer, vilket innebar att vissa perspektiv, särskilt de från arkitekter, materialspecialister och andra som är direkt involverade i de byggtekniska åtgärderna, inte inkluderades. För framtida forskning kan det vara fördelaktigt att genomföra en bredare uppsättning intervjuer för att få en mer omfattande förståelse av de praktiska utmaningarna och lösningarna inom bevarandet av kulturarv.

Slutligen kan en mer långsiktig uppföljning av genomförda bevarandeprojekt vara värdefull för att förstå de långsiktiga effekterna av olika bevarandemetoder, både ur ett tekniskt och ett kulturellt perspektiv. Sådan forskning skulle kunna bidra till att identifiera bästa praxis och rekommendationer för framtida bevarandeprojekt.

7 Referenser

- Rönn, M. (2019). *Arkitektur, kulturvärde och kompensation*. Fjällbacka: Kulturlandskapet. Hämtat från https://research.chalmers.se/publication/509833/file/509833_Fulltext.pdf
- Åfreds, J., & Nyhlin, M. S. (2022). *Återbruk av byggmaterial*. Svensk Byggtjänst.
- Alzen, A. (1996). *Fabriken som kulturarv : frågan om industrilandskapets bevarande i Norrköping*. Linköping: Brutus Östlings bokf Symposion.
- Amiri , R. S., & Tamim, S. (2020). *Återanvändning av kulturhistoriskt*. Malmö: Malmö Universitet.
- Andersson, T. (2008). *Spår i sten- berättar om vårt äldsta kulturarv*. Hämtat från Byggnadsvårdsförening: <https://byggnadsvard.se/spar-i-sten-berattar-om-vart-aldsta-kulturarv/>
- Andersson, Tord. (2008). *Restaurering med ny eller gammal teknik*. Hämtat från <https://byggnadsvard.se/restaurering-med-ny-eller-gammal-teknik/>
- Andre, I., & Källen, R. (2023). *Domkyrkans historia*. Hämtat från <https://kulturportallund.se/laes-mer-28/>
- Arvidsson, E., & Farsäter, K. (2011). *Miljöanpassning av befintlig bebyggelse*. Helsingborg: LTH Ingenjörshögskolan.
- Barkin, M. (2019). *Om KML*. Riksantikvarieämbetet. Hämtat från <https://www.raa.se/lagar-och-stod/kulturmiljolagen-kml/om-kml/om-kml/>
- Björklund, M., & Paulsson, U. (2003). *Seminarieboken* (1 uppl.).
- Börjsson, K. (2023). *Lunds domkyrka renovering av torntaken- Del 1 Nedtagning och återuppbyggnad*. Kristianstad: Regionmuseet Skåne.
- Boverket. (den 16 November 2021). *Materialval och detaljering*. Hämtat från Boverket: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetsatt/skolers-miljo/byggnaden-och-utemiljon/gestaltningens-grundstenar/materialval-och-detaljering/>
- Boverket. (2023). *Kulturvärden i plan- och bygglagen*. Hämtat från <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/teman/kulturvarden/kulturvarden-i-plan---och-bygglagen/>
- Boverket. (den 23 Januari 2024). *Bygg- och fastighetssektorns uppkomna mängder av avfall*. Hämtat från Boverket: <https://www.boverket.se/sv/byggande/hallbart-byggande-och-forvaltning/miljoindikatorer---aktuell-status/avfall/>

- Braae, E. (2015). *Beaty Redeemed*. Risskov : IKAROS press.
- Brown, B., Altman, I., & Low, S. (1992). Place Attachment. *Human Behavior and Environment, 12*.
- Burström, P. G. (2021). *Byggnadsmaterial : tillverkning, egenskaper och användning* (4e upplagan uppl.). Studentlitteratur AB.
- Culture EU. (2023). *Malmö: Från varv till hållbart boende i varvsstaden*. Hämtat från <https://culture.ec.europa.eu/sv/cultural-and-creative-sectors/architecture/living-spaces/catalogue/malmo>
- D'Aprile, M. (2019). Materiality and Immateriality of Neglected Historical Churches: Preservation and Adaptive Reuse. *Proceedings of Science and Technology*. Hämtat från <https://press.ierek.com/index.php/Resourceedings/article/view/630/782>
- Denscombe, M. (2014). *The Good Research Guide : For Small-scale Research Projects*. Maidenhead, Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Studentlitteratur AB.
- Génétay , C., & Lindberg, U. (2015). *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet. Hämtat från <http://raa.diva-portal.org/smash/get/diva2:1234521/FULLTEXT01.pdf>
- Göransson, E. (2015). *Projektet platsens poetik : process. In Platsens poetik : ett konstnärligt forskningsprojekt om gröna platser och tillhörighet*. Stockholm: Arkitektur- och designcentrum.
- Gustafson, P. (2001). Meanings of Place: Everyday Experience and Theoretical Conceptualization. *Journal of Environmental Psychology, 21*.
- Haggman, C. (2022). *Adaptiv återanvändning av det byggda kulturarvet*. Göteborg: Göteborgs universitet. Hämtat från https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/72645/Camilla%20Haggman_Uppsats_220613_Final%202022-13.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hidalgo, M., & Hernandez, B. (2001). PLACE ATTACHMENT: CONCEPTUAL AND EMPIRICAL QUESTIONS,. *PLACE ATTACHMENT: CONCEPTUAL AND EMPIRICAL QUESTIONS,*, 273-281.
- Howard, P. (2003). *Heritage Management, Interpretation, Identity*. London: Continuum. Hämtat från <https://www.scribd.com/document/247265599/Heritage-Management-Interpretation-Identity>
- Jensen, O. W. (2008). *Lgarbete*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet. Hämtat från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1234558/FULLTEXT01.pdf>

- Kinman, S. (2007). *Det vi bevarar och brukar*. Borås: Högskolan i Borås . Hämtat från <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:1310488/FULLTEXT01.pdf>
- Larsson, S. (2005). *Teori, metod och empiri*. Lund: Lund: studentlitteratur.
- Larsson, T. B. (2020). *Det industriella kulturarvet*. Alnarp: SLU. Hämtat från https://stud.epsilon.slu.se/16177/4/bjornfot_larsson_t_201014.pdf
- Larsson, T. B. (2020). *Det industriella kulturarvet*. Alnarp: landskapsarkitektprogrammet.
- Lee, K. C., Yap, C. S., & Levy, D. (2016). Place identity and sustainable consumption: implications for social marketing. *Journal of Strategic Marketing* , 578-593.
- Lund, C., Lundberg , M., & Schlyter, O. (2007). *Varvsstaden Kockumsområdet söder om Stora Varvsgatan*. Malmö: Enheten för kulturmiljö. Hämtat från <http://varvshistoria.com/kockums/dokument/varvsstadenKultur.pdf>
- Malmö staden. (2024). *varvsstaden* . Hämtat från <https://malmo.se/Stadsutveckling/Stadsutvecklingsomraden/Vastra-Hammen/Varvsstaden.html>
- Malmqvist, J. (2007). *Analys utifrån redskap*. Stockholm:Liber: I: Jörgen Dimernäs. Lära till lärare: att utveckla läraryrket- vetenskaplig förhållningssätt och vetenskaplig metodik.
- McIntosh, M. J., & Morse, J. M. (2015). *Situating and Constructing Diversity in Semi-Structured Interviews*. *Global Qualitative Nursing Research* (Vol. 2).
- Monovision. (den 10 Januari 2017). *Vintage: Swedish churches (1100-1900 AD)*. Hämtat från Monovision: <https://monovisions.com/swedish-churches-from-1100-1900-vintage/>
- Nationalencyklopedin. (den 25 Juni 2024). *Byggnadsminne*. Hämtat från Nationalencyklopedin: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/byggnadsminne>
- Naturvårdsverket. (2005). *Förorenade byggnader, Undersökningar och åtgärder*. Stockholm: Naturvårdsverket. Hämtat från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1618776/FULLTEXT01.pdf>
- Patel, R., & Davidsson, B. (2011). *Forskningsmetodikgrunder*. Lund:studentlitteratur AB.
- Patriquin Architects. (den 30 Maj 2019). *5 Challenges and Solutions When Restoring Historic Buildings*. Hämtat från Patriquin Architects: <https://www.patriquinarchitects.com/5-challenges-and-solutions-when-restoring-historic-buildings/>

- PEAP företaget. (2023). *En plats för både liv och arbete*. Hämtat från <https://peabfastighet.se/hallbarhet/hallbarhet-i-varvsstaden/>
- Persson, M., Sjöstrand, L., & Oskfred, L. (2023). *OBS Nytt Datum! Domkyrkans torntak lyfts tillbaka*. Lund: Svenska Kyrkan. Hämtat från <https://www.svenskakyrkan.se/lundsdomkyrka/nyheter/domkyrkans-torntak-lyfts-tillbaka>
- Pettersson, N. (2006). *Svenska Industriminnen*. Stockholm: NRS Tryckeri, Huskvarna. Hämtat från <https://www.raa.se/app/uploads/2017/08/Svenska-industriminnen.pdf>
- Pettersson, R. (2003). *Den svenska kulturmiljövårdens värdegrunder*. Umeå: Print & Media, Umeå universitet. Hämtat från <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:576355/FULLTEXT01.pdf>
- Proshansky, H., Fabian, A., & Kaminoff, R. (1983). Place-identity: Physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 3(1), 57-83.
- Qazimi, A., & Zorica, L. (2023). *Återbruk av en kulturhistorisk byggnad*. Malmö: Malmö Universitet. Hämtat från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1770709/FULLTEXT02.pdf>
- Relph, E. (1976). *PLACE AND PLACELESSNESS* (Vol. 67). London: Pion.
- Riksantikvarieämbetet. (2005). *Kulturhistorisk karakterisering och bedömning av kyrkor*. Sundbyberg : Alfaprint. Hämtat från <http://raa.diva-portal.org/smash/get/diva2:1234672/FULLTEXT01.pdf>
- Riksantikvarieämbetet. (2006). *Det moderna samhällets kulturarv*. Kulturmiljöavdelningen. Hämtat från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1235078/FULLTEXT01.pdf>
- Riksantikvarieämbetet. (den 20 December 2017). *Europeisk strategi om kulturarv för 2000-talet*. Hämtat från Riksantikvarieämbetet: <https://www.raa.se/2017/12/europeisk-strategi-om-kulturarv-for-2000-talet/>
- Riksantikvarieämbetet. (den 24 Augusti 2017). *Riksantikvarieämbetet*. Hämtat från Industri Och Industriminnen: <https://www.raa.se/kulturarv/modernt-kulturarv/industri-och-industriminnen/>
- Riksantikvarieämbetet. (den 20 Mars 2023). *Lagar och ansvar för kulturhistorisk bebyggelse*. Hämtat från Riksantikvarieämbetet.
- Riksantikvarieämbetet. (2023). *Räkna med kulturarvet*. Stockholm. Hämtat från <https://raa.diva-portal.org/smash/get/diva2:1739565/FULLTEXT01.pdf>

- Riksantikvarieämbetet. (den 24 Augusti 2024). *Definition av kulturarv och kulturmiljö*. Hämtat från Riksantikvarieämbetet: <https://www.raa.se/kulturarv/definition-av-kulturarv-och-kulturmiljo/>
- Sääf, J. (den 25 10 2022). *Hembygdsbolagen*. Hämtat från Varför är det viktigt med kulturarv: <https://www.hembygd.se/hembygdsbloggen/news/31577>
- saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2016). *Research Methods for business students* (7:e uppl.).
- Shooshtarian, S., Savindi, C., Maqsood, T., & Ryley, T. (2020). *Recycled Construction and Demolition Waste Products: A Review of Stakeholders' Perceptions, Decisions, and Motivations*. Hämtat från <https://www.mdpi.com/2313-4321/5/4/31>
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningvetenskap* (1:4 uppl.). Lund: Lund:studentlitteratur.
- Svedin, G. (2015). *En ohyra på samhällskroppen*. Höör: Brutus Östlings Bokförlag. Hämtat från <http://miun.diva-portal.org/smash/get/diva2:812217/FULLTEXT02.pdf>
- Svenska Kyrkan. (2022). *lunds domkyrkans torntak restaureras*. Lund: Svenska Kyrkan. Hämtat från <https://www.svenskakyrkan.se/lundsstift/nyheter/lunds-domkyrkas-torntak-restaureras>
- Sydställningar. (2023). *Lunds domkyrkan*. Sölvesborg: Sydställningar. Hämtat från <https://www.sydstallningar.se/uppdrag/lunds-domkyrka>
- Taylor, G. (den 23 September 1899). *The Social Function of the Church*. Hämtat från <file:///C:/Users/sh-i/Downloads/article.pdf>
- Tengbom. (2023). *Lunds domkyrkan framtidssäkrad*. Lund: Tengbom. Hämtat från <https://tengbom.se/2023/11/27/lunds-domkyrka-framtidsakrad/#:~:text=Med%20en%20ny%20och%20mer,tog%20hem%20%C3%85rets%20bygge%202024>
- Tengbom. (2024). *Lunds domkyrka tar hem årets bygge 2024*. Lund: Tengbom. Hämtat från <https://tengbom.se/2024/03/20/lunds-domkyrka-tar-hem-arets-bygge-2024/>
- Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare* (2 uppl.). Stockholm: Liber 48-59.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer* (tredje uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Tuan, Y.-f. (1977). *Space and Place : The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Unnerbäck, A. (2012). *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Stockholm: Wikströms. Hämtat från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1234716/FULLTEXT01.pdf>

Varvsstaden. (2023). *Demonteringar och saneringar sida vid sida*. Hämtat från <https://www.varvsstaden.se/nyheter/demonteringar-och-saneringar-sida-vid-sida>

Varvsstaden . (2023). *Gjuterit*. Hämtat från <https://www.varvsstaden.se/gjuteriet>

Varvsstaden. (2022). *Byggnader som bevaras*. Hämtat från <https://www.varvsstaden.se/byggnader-som-bevaras>

Walldén, M. (2014). *Att bevara byggnader med*. Umeå: Umeå universitet. Hämtat från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:724847/FULLTEXT01.pdf>

8 Bilagor

8.1 Intervjufrågor

För Projektchef Infrastruktur från Varvsstaden har vi identifierat följande frågor:

1. Hur stort område rymmer Varvsstaden?
2. Hur kom idén till att omvandla Varvsstaden till en modern stad och varför var det viktigt att bevara vissa byggnader?
3. Vilka specifika mål och visioner satte planprogrammet från 2011 för utvecklingen av Varvsstaden, och hur har dessa uppnåtts?
4. Var det viktigt att behålla en industrikaraktär i staden, med tanke på stadens historia?
5. Hur har hållbarhet integrerats i byggnadsprocesserna, och vilka specifika hållbarhetslösningar har implementerats i Varvsstaden?
6. vilka tekniska utmaningar har ni stått framför när det kommer till bevarandet av byggnaderna.
7. Vid kulturhistoriska byggnader i befintligt industriområde som ska omplaceras, rådfrågar man experter?
8. Hur är det generellt i landet, är det viktigt att bevara industrihistoria i så stor utsträckning det går?
9. Kan du berätta om den mest intressanta byggnaden som har bevarats i Varvsstaden?
10. Kan du berätta om alla byggnader och delar som bevarats i Varvsstaden och hur ni bevarade dess karaktär?
11. Vilka specifika svårigheter ställdes ni inför i projektet och hur hanterades de?
12. Hur viktigt är det historiska värdet av byggnaden jämfört med funktionen?
13. Vilka specifika program eller regler följde ni för att värdera hur betydelsefull eller historiskt viktigt varje byggnad är?
14. Vad anser ni om byggnadskraven och Boverkets byggregler i ombyggnationer och andra användningar vid industribyggnader?

För konstruktören från Tyrens och byggnadsantikvarie från Regionmuseet Skåne har vi identifierat följande frågor:

1. Vilka utmaningar och specifika behov uppkommer vid restaureringen av en historisk byggnad som Lunds domkyrka?
2. Vilka metoder och tekniker används vanligtvis vid restaurering av äldre byggnader, och hur skiljer sig dessa från moderna byggnadstekniker?
3. Hur balanserar man bevarande av historisk autenticitet med behovet av modernisering och funktionell användning av byggnaden?
4. Vilken roll spelar bevarande av kulturarv och historisk arkitektur i dagens samhälle, och varför är det viktigt att bevara byggnader som Lunds domkyrka för framtida generationer?

5. Kan du dela med dig av några specifika exempel eller projekt relaterade till restaureringen av Lunds Domkyrka som du har varit involverad i och vad de har inneburit för dig och ditt team?